

Latvijas Lauksaimniecības universitātē
Izglītības un mājsaimniecības institūts

Latvia University of Agriculture
Institute of Education and Home Economics

Aija Pridāne

Dzīves kvalitātes principa īstenošana mājturības izglītībā pamatskolā

**Implementation of the Principle of Life Quality in Home Economics
Education at Basic School**

Promocijas darba kopsavilkums
Synopsis of Promotion Paper

Pedagoģijas doktora grāda iegūšanai
pedagoģijas zinātnes nozarē
skolas pedagoģijas apakšnozarē

Jelgava, 2009

Promocijas darbs izstrādāts LLU Tehniskās fakultātes Izglītības un mājsaimniecības institūtā laika posmā no 2002. gada līdz 2009. gadam.

Doktora programma- Pedagoģija

Apakšnozare – Skolas pedagoģija

Promocijas darbs- disertācija 4 daļās

Autore- Aija Pridāne

Darba zinātniskā vadītāja Dr. paed., LLU prof. Baiba Briede

Darba recenzenti:

Dr.paed., profesore Inese Jurgena, RPIVA

Dr.paed., profesore Elita Volāne, RPIVA

Ph.D., profesore Kaija Turkki, Helsinku universitāte, Somija

ISBN 978-9984-39-931-7

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā (Lielā iela 2, Jelgava) un <http://llufb.llu.lv/llu-theses.htm>

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU Tehniskās fakultātes Izglītības un mājsaimniecības institūtā, Pedagoģijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātajā sēdē 2009. gada 10. decembrī, plkst. 13.00 Jelgavā, Čakstes bulvārī 5, 336. auditorijā

Promocijas padomes priekšsēdētāja:

_____ Dr. paed., prof. Baiba Briede

Promocijas darba vispārējs raksturojums

Darbs sastāv no ievada, četrām daļām, secinājumiem un 14 pielikumiem. Darba apjoms- 160 lappuses. Darbā ievietota 21 tabula, izmantoti 339 bibliogrāfijas nosaukumi latviešu, angļu, krievu un vācu valodās.

Autore ir beigusi Latvijas Lauksaimniecības universitātes Izglītības un mājsaimniecības institūta pedagoģijas doktora studiju programmu, 12 gadus strādā par lektori LLU Tehniskās fakultātes Izglītības un mājsaimniecības institūtā (priekšmets *Mājas ekonomika*) un 19 gadus par mājturības un mājsaimniecības skolotāju Jelgavā

4. vidusskolā.

Latvijas izaugsmes virzītājspēks ir cilvēks- viņa zināšanas, prasmes un vēlme tās pilnveidot un aktīvi izmantot sabiedrības un savas personīgās dzīves uzlabošanai. ANO, Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai (2006), Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.- 2013.gadam (2006) norāda, ka cilvēka dzīves kvalitāte ir būtisks faktors valsts kopējai attīstībai. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam pamatuzstādījumi ir: laimīgi cilvēki labklājīgā valstī, ilgtspējīgs un veselīgs dzīvesveids, radoša un toleranta sabiedrība (2008). Arī Mūžizglītības memorandā (2000) akcentēta nepieciešamība uzlabot un harmonizēt cilvēka, sabiedrības dzīves kvalitāti, izvirzīts mērķis *dzīvot labāk*. Starptautiskā mājas ekonomikas federācija (IFHE) par savas darbības galveno mērķi 2005.-2008. gadam ir izsludinājusi dzīves kvalitāti (Notes on „Quality of Life”, 2005). Bet 2009.- 2012. gada vadlīnijās (IFHE, Home Economics beyond 100 years, 2008) ir aktualizēta izpratne par optimālu un ilgtspējīgu dzīvošanu visās jomās: politiskajā, sociālajā, kultūras, ekoloģijas, ekonomikas un tehnoloģiju jomās, globālajā un lokālajā līmenī. Tas sasaucas ar Latvijas Nacionālās attīstības plānā (2007- 2013) izvirzīto prioritāti- dzīves kvalitāti. Latvijas attīstības stratēģiskā mērķa *dzīvot labāk* vadlīnijās (Latvijas izaugsmes modelis, 2005) izcelta arī ilgtspēja līdzās labklājībai un drošībai.

Dzīves kvalitātes aktualitāte un tās izpratnes nozīme ir būtiska mājturības izglītībā, kas ilgst visa mūža garumā. Tā sākas ģimenē un attiecas kā uz garīgām, tā materiālām vērtībām.

Uz zināšanām balstītā sabiedrībā paši cilvēki plāno un veido savu dzīvi- ir spējīgi gudri rīkoties ar viņu rīcībā esošiem resursiem savās un visas sabiedrības interesēs, ir konkurētspējīgi, var sekmīgi dzīvot kultūras etniskajā un valodu daudzveidībā.

Neatkarīgi no tā, kādu karjeru skolēns izvēlēšies, viņam ir jāmācās būt atbildīgam par savas dzīves veidošanu. Mājturības izglītība savā daudzpusībā īpaši veicina skolēnu izpratni par dzīves kvalitāti un tās veidošanas iespējām. “Mājturības un tehnoloģiju” priekšmets pamatskolā ietver tematus, kuri sniedz dziļāku izpratni arī par ekonomikas, kultūras, sociālo zinātņu atziņām un tehnoloģijām. “Mājturības un tehnoloģiju” priekšmeta stundās apgūtās

zināšanas un prasmes skolēni izmanto ikdienas dzīvē, pakāpeniski attīstot vispusīgu izpratni par dzīves kvalitāti un tās sasniegšanas iespējām un veidiem.

Autore pētījumā risina vairākas problēmas. Tās attiecas uz: mājturības mērķa, uzdevumu, satura un plānotā rezultāta vienotību, izmantojot dzīves kvalitāti principu mācību priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” pamatskolā, iegūto zināšanu un prasmju nozīmi dzīves kvalitātes izpratnē un personības pašrealizācijas vajadzības veidošanā, uz sabiedrības izpratni par mājturības jēgu sociāli kulturālā un ekonomiskā kontekstā.

Mājturības saturs un nosaukums daudzu gadu garumā ir būtiski mainījies. To ietekmējis gan sabiedrības sociāli ekonomiskais stāvoklis, gan sabiedrības izvirzītās prasības izglītībai. Ilgstoši mājturības izglītība ir bijusi saistīta ar skolēnu audzināšanu darbam, kā arī rokdarbu apguvi, aizmirstot par priekšmeta nozīmi skolēna personības veidošanā.

Mūsdienās mājturības izglītība ir iekļauta vispārējās pamatzglītības programmās obligāto priekšmetu skaitā. Pamatizglītības standartā (Noteikumi par valsts standartu pamatzglītībā un pamatzglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006) visi mācību priekšmeti ir sadalīti pa jomām. Priekšmets „Mājturība un tehnoloģijas” iekļauts jomā „Cilvēks un sabiedrība”, izvirzot centrā skolēnu ar viņa vajadzībām un interesēm, attīstot izpratni par mājturībā un sabiedrībā notiekošo procesu mijiedarbību. Tas nozīmē, ka arī mājturības izglītībai ir jānodrošina iespēja indivīdam mācīties dzīvot strauji mainīgajā sabiedrībā, veidojot priekšstatu par to, kādas ar viņa iespējas realizēt savu potenciālu gan savas, gan sabiedrības labklājības nodrošināšanas procesā nākotnē.

Mūsdienu mājturības izglītība daudzās valstīs ir balstīta uz ekonomikas, sociālo un kultūras jomām, analizējot sociāli atbildīgas personības veidošanos, apgūstot zināšanas un izpratni par cilvēka dzīves vidi, savu iespēju novērtēšanu un izmantošanu dzīves kvalitātes pilnveidei.

Latvijā, atšķirībā no citu valstu pieredzes, „Mājturība un tehnoloģijas” pamatskolā vēl joprojām ir integrēts priekšmets, kas sastāv no divām daļām – **mājturības** (citās valstīs mājturības daļa saucas „mājas ekonomika”, šajā daļā ietilpst jautājumi par cilvēka dzīves vidi, dzīvesveidu, finansiālo nodrošinājumu, uzturu, apģērbu, tradīcijām un kultūras jautājumiem) un **tehnoloģijām** (dažādu tehnoloģiju apguve un to ar to saistīto resursu-materiālu un speciālu ierīču izmantošanas iespējām, ar mērķi pilnveidot savas dzīves vidi, darinot mājturībā noderīgas lietas, arī apģērbu, un vienlaicīgi dodot iespēju personības radošai pašizpausmei).

Esošajā Pamatizglītības standartā (2006) ir skaidri definētas skolēnam apgūstamās zināšanas, prasmes un attieksmes. Tomēr formulētais mājturības satura apguves mērķis ir ietilpīgs un tādēļ grūti izprast principus, kas vieno mērķi, uzdevumus un mācību priekšmeta saturā iekļautos daudzus tematus. Veidojot priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” programmu, ir jāatbild uz jautājumu, kāda ir priekšmeta loma personības attīstībā. To nevar saskatīt arī

IZM ISEC piedāvātajā programmas paraugā „Mājturība un tehnoloģijas ” (2005).

Piorkovskis (Piorkowsky, 2003) un Eglīte, (2003) kā būtisku mācību priekšmeta uzdevumu izvirza pozitīvu cilvēka mentālā stāvokļa sasniegšanu, apmierinātību ar savu dzīvi un darbību. Tas sasaucas ar priekšmeta standartā (2006) izvirzītajiem uzdevumiem dot iespēju attīstīt skolēnam izpratni par mājām, kā drošu atbilstošu un kvalitatīvu cilvēka personīgo dzīves un darbības vidi, apzināties savas iespējas un radošo potenciālu, spēt risināt problēmas savā mājā, ģimenē, saskaņojot ģimenes un individuālās vajadzības. Tomēr kā problēma paliek mājturības izglītības sadrumstalotais saturs un uzdevumi, jo nav skaidras izpratnes par iegūto zināšanu un prasmju nozīmi personības attīstībā.

Izvirzot par mājturības izglītības principu dzīves kvalitāti, ir apvienots apguves mērķis, uzdevumi, rezultāti, daudzie temati, kā arī sekmēta zināšanu un prasmju radoša izmantošana, veicināta dzīves kvalitātes izpratne un personības pašrealizācijas vajadzības veidošanās.

Pētījuma objekts

mājturības izglītības process pamatskolā

Pētījuma priekšmets

dzīves kvalitātes principa īstenošana mājturības izglītības programmā pamatskolā

Pētījuma mērķis

pamatot un izvērtēt dzīves kvalitātes principa īstenošanas iespēju mājturības izglītībā pamatskolā dzīves kvalitātes un pašrealizācijas vajadzības veidošanās izpratnei un raksturošanai

Pētījuma hipotēze

Dzīves kvalitātes kā mājturības izglītības principa īstenošana pamatskolā ir sekmīga, ja:

- mājturības izglītības mērķis, uzdevumi, saturs un rezultāti atbilst dzīves kvalitātes kritērijiem (ekonomikas, sociālajam un garīgajam) un rādītājiem mājturības kontekstā;
- skolēniem veidojas izpratne par dzīves kvalitāti un vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”, kuras vērtē ar dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem;
- skolēniem veidojas pašrealizācijas vajadzība, uz ko norāda mājturības zināšanu un prasmju izmantošana mācībās un ikdienas dzīvē un izpratne par dzīves kvalitāti, jo tā izsaka personības dzīves jēgu, mērķi, sasniedzamo rezultātu un izpaužas morālo un garīgo vajadzību līdzsvarā.

Pētījuma uzdevumi:

- analizēt zinātnisko literatūru par dzīves kvalitāti; socializācijas un kultūras apguvi, personības vajadzību un pašrealizācijas vajadzības veidošanos; humānpedagoģijas principiem mājturības izglītībai;
- pamatot dzīves kvalitātes principu, veidojot sakarību starp dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem, vajadzībām un mājturības izglītības mērķi, uzdevumiem, saturu un rezultātu;
- pētīt skolotāju, mācītspēku, Izglītības satura un eksaminācijas centra mājturības speciālistu, studentu un skolēnu viedokli par dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušanu mājturības izglītībā pamatskolā;
- pilnveidot autorprogrammu priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” 5.- 9. klasē, iekļaujot tajā dzīves kvalitātes principu;
- pārbaudīt autorprogrammu mājturības izglītībā pamatskolā praksē un izvērtēt, kā dzīves kvalitātes princips sekmē izpratni par dzīves kvalitāti un pašrealizācijas vajadzības veidošanos.

Pētījuma metodoloģisko pamatu veido:

1. Dzīves mākslas problemātikas atziņas: Aristotelis (1925,1984), Ädleris (1992), Dauge (1928), Dāle (1994), Kants (1965), Platons (1968) u.c.
2. Dzīves kvalitāte mūsdienu izpratnē, pamatojoties uz laimes, labklājības, dzīves jēgas, dzīves mākslas jēdzieniem: Klīve (1998), Kūle (2006), Lasmane (2004, 2006), Marsels (Marcel,1965), Miltis (2001), Ness (2004), Rubenis (1994), Šmids (2001), Spensers (1902), Spinoza (1927), Шопенгауер (1992), Šuvajevs (1999, 2007) u. c.
3. Dzīves kvalitātes jēdzieniskā izpratne un kritēriju un rādītāju pamatojums:
 - ekonomiskais kritērijs: Bela (2006), Бестужев– Лада (1978), Glatzer (1984), Kinslejs (2001), Кошелев, Захарченко (1992), McGregor,Goldsmith (1998) Райзберг (1994), Steigens (1993), Суббето (1994), Tisenhofs (2006), Ван Гиг (1981) u. c.
 - sociālais kritērijs: Бестужев– Лада (1978), Gelbreits (1970), Кошелев, Захарченко (1992), McGregor, Goldsmith (1998), Steigens (1999), Solovjovs (2004), Суббето (1994), Сухов (2004), Stola (2001) Zapf (1983), Zepa, Zobena (1997), Zhang Huajin (2005),u.c.
 - garīgais kritērijs: Frankena (1973), Франкл (1997), Fromm (1979), Gelbreits (1970), Kant (1965), Kūle (2006), Miltis (2001), Платон (1968), Raščevska (2005), Solovjovs (2004), Stola (2001), Суббето (1994), Сухов (2004), Šmids (2001), Šuvajevs (1999, 2006, 2007), Шопенгауер (1990), Татаркевич (1981), Zapf (1983), Zhang Huajin (2005) u. c.

4. Personības vajadzību veidošanās teorijas: Асмолов (1979), Božoviča (1975), Eriksons (1963), Karpova (1998), Леонтьев (2004), Magnusson, Toerestad (1996), Maslow (1971, 1999), Платонов (1977), Рубинштейн (1957), Выготский (1931, 1932/ 2004) u. c.
5. Dzīves kvalitāte sakarībā ar vajadzību izpratni: Allardt (1993), Arreger (1999), Арендт (2000), Bandura (1977), Debors (2002) Delors (2001), Фрейд (1991), Фромм (1993), Heidegers (1956), Келвин, Холли (1997), Kūle (2006), Marcel (1965), Maslow (1954), Ness (2004), Петровский (1977), Rotter (1975), Schweitzer (1995), Šuvajevs (2007), Vorobjovs (2002), Ядов (1975) u. c.
6. Pašrealizācijas vajadzības veidošanās teorijas: Arreger (1999), Ādlers (1992), Alijevs (1998), Божович (1968), Eriksons (1963), Фромм (1993), Hjuits (2000), Garleja (2003), Gage, Berliner (1991), Goldstein (1963), Кордуэлл (2002), Костюк (1940), Linde (2003), Maslow (1971, 1999), Мясищев (1995), Allport (1961), Платонов (1977), Петровский (1987, 1979), Rogers (1961,1993), Выготский (1935), Зобов, Келасьев (2000) u.c.
7. Socializācijas un kultūras vērtību izpratne: Andersone (2004), Ādlers (1992), Беляева (1983), Бронфенбреннер (1981) Child (1954), Маслоу (1999), Milts (2000) Gage, Berliner (2001) Geulen, Hurrelmann (1980), Peukert (1998), (Шацкий,1963), Zepa, Zobena, (1996) u.c.
8. Dzīves kvalitātes izpratne kā mājturības izglītības būtiska sastāvdaļa: Benn (2001), Bertsch (2003), Bloser-Reisen (1980), Eglīte (1998,2003), Kettschau (2003), Kitsons (2000), Methfessel (2001, 2003), Piorkowsky (2003), Rapin (1991), Richarz (2000, 2001), Schlegel- Matthies (1998), Schweitzer (1995), Thiele-Witting (1993, 1996, 2000), Turkki (2001) u. c.
9. Humānpedagoģijas principi izglītībā: Амонашвили (2001), Alijevs (2005), Gage, Berliner (1991), Huitt (1995), Maslow (1954), Толстой (1996), Вентцель (1999), Вернадский (2001), Krastiņa, Pipere (2004).
10. Eksperimentā izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījuma metodes: Cohen, Manion (1999), Geske, Grīnfelds, (2006), Kristapsone (2008), Kroplis, Raščevska, (2004), Plotinskis, (2001), Robson (1999). Vorobjovs (2003).

Datu ieguves un matemātiskās apstrādes metodes: Arhipova, Bāliņa, (1990), Бешелев (1974), Cohen, Manion (1999), Geske, Grīnfelds, (2006), Kristapsone, Raščevska, (2000), Kristapsone (2008), Robson (1999), Vasermanis, Šķiltere (2003).

Minētās atziņas aplūkotas kontekstā ar Latvijas Republikas un Eiropas Savienības dokumentiem par izglītības attīstības pamatnostādnēm 2007.- 2013 gadam, Eiropas komisijas Mūžizglītības memorandu (2000), Izglītības likumu (1999), Eiropas komisijas ziņojumu (Baltā grāmata) Mācīšana un mācīšanās-

ceļš uz izglītotu sabiedrību (1995), ANO, Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.- 2013. (2006), Latvijas izaugsmes modeli (2005), Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijām līdz 2030 gadam (2008), LR Saeimas likumu „Par Apvienoto Nāciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas konvenciju par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” (2004), Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai (2006), Starptautiskā mājas ekonomikas federācijas (IFHE) izvirzītajiem mērķiem 2005.- 2008. gadam un vadlīnijām 2009.- 2012.gadam, Valsts Pamatizglītības standartu (2006), Pamatizglītības standartu „Mājturība un tehnoloģijas” (2006).

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās metodes:

- teorētiskās literatūras (pedagoģijas, psiholoģijas, filozofijas, ētikas, ekonomikas, socioloģijas literatūras) analīze;
- normatīvo avotu (LR un ES dokumentu, statistikas datu; mājturības izglītības standartu) analīze.

2. Empīriskās metodes:

- datu ieguves metodes:
 - ekspertatzinumu metode;
 - aptauja (anketēšana);
- eksperiments;
- datu statistiskā apstrāde:
 - Kendala konkordācijas jeb vienprātības koeficients;
 - dispersiju analīze nosakot Fišera kritēriju;
 - divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju.

Pētījuma bāze un respondenti:

Latvijas lauksaimniecības universitātes (LLU) Tehniskās fakultātes (TF) Izglītības un mājsaimniecības institūta (IMI) studenti (34) un mācībspēki (8), Izglītības un zinātnes ministrijas, Izglītības satura un eksaminācijas centra (IZM ISEC) speciālisti mājturībā, Jelgavas 1. ģimnāzijas (25) un Jelgavas 4. vidusskolas 51 skolēns, Jelgavas pilsētas, Jelgavas rajona un Dobeles rajona mājturības skolotāju Metodiskās apvienības un 21 skolotājs.

Promocijas darba izstrādes posmi

Posmi	Teorētiskās studijas	Praktiskā darbība
1. posms	2000.- 2001. gads. Esošās situācijas analīze, problēmu apzināšana, pētījuma objekta, priekšmeta, temata izvēle.	
	1. Mājturības izglītības pamatskolā Latvijā (programmas un standarti no 1965. līdz 2000. gadam) un ārvalstu pieredzes mājturības izglītībā izvērtējums. 2. Ar valsts attīstības prioritārajiem virzieniem un izglītības reformu saistīto dokumentu analīze, izvērtēšana. 3. Humānpedagoģijas atziņu izpēte. 4. Temata precizēšana, mērķu un uzdevumu formulēšana.	1. Iesaiņstīšanās ISEC mājturības standarta pamatskolai izstrādāšanā (kopš 1998. gada). 2. Izveidots pārskats par mācību saturu, mērķu un uzdevumu maiņu standartos un programmās mājturības izglītībā pamatskolā laika posmā no 1978. gada līdz 2001. gadam.
2. posms	2002.- 2004. gads. Hipotēzes par dzīves kvalitātes principu mājturības izglītībā pamatskolā izveide.	
	1. Ētikas un filozofijas virziena „Dzīves māksla” izpēte. 2. Jēdziena “dzīves kvalitāte” izpēte, tā raksturojošo kritēriju un rādītāju izvirzīšana un pamatojums mājturības kontekstā. 3. Personības pašrealizācijas vajadzības veidošanās izpēte mājturības izglītības kontekstā. 4. Skolēna vajadzību ”būt”, “piederēt”, “kļūt” dzīves kvalitātes kontekstā izpēte. 5. Dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju izstrādāšana mājturības izglītības kontekstā. 6. Dzīves kvalitātes principa mājturības izglītībā pamatskolā pamatojums.	1. Ekspertatzinuma aptauja par dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem mājturības izglītībā. 2. Aptaujas skolotājiem un studentiem par dzīves kvalitātes kritēriju iekļaušanu mājturības izglītībā. 3. Rezultātu izvērtējums. 4. Autorprogrammas pilnveide mājturībā pamatskolā, iestrādājot dzīves kvalitātes principu. 5. Autorprogrammas pārbaudes uzsākšana Jelgavas 4. vidusskolā.
3. posms	2005.- 2006. gads. Hipotēzes precizēšana.	
	1. Literatūras izvērtējums, kā mājturības izglītība veicina personības vispusīgu attīstību. 2. Literatūras izvērtējums, kā izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem veicina personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos.	1. Ekspertatzinuma aptauja autorprogrammas izvērtēšanai. 2. Autorprogrammas izvērtēšana par skolēnu pašrealizācijas vajadzības veidošanos, īstenojot dzīves kvalitātes principu mājturības izglītībā.

Posmi	Teorētiskās studijas	Praktiskā darbība
4.posms	2007.- 2008. gads. Darbā lietoto jēdzienu precizēšana, hipotēzes atkārtota pārbaude	
	Publikāciju sagatavošana un līdzdalība starptautiskās konferencēs.	1 Pētījuma rezultātu vispārināšana. 2. Darbā izvirzītās hipotēzes atkārtota pārbaude. 3. Promocijas darba noformēšana.

Avots: autores konstrukcija

Pētījuma teorētiskā novitāte un nozīmība

1. Izstrādāti un pamatoti dzīves kvalitātes kritēriji (ekonomiskais, sociālais un garīgais) un rādītāji. Pamatots, ka dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji var būt par līdzekli mājturības mācību priekšmeta satura veidošanai pamatskolā.
2. Raksturotas personības vajadzības „būt”, „piederēt”, „kļūt” mājturības izglītības kontekstā. Vajadzība „būt” saistās ar personības fizisko un garīgo esību, personības vajadzību un spēju pastāvēt. Vajadzība „piederēt” norāda uz personības vajadzību un spēju iekļauties sabiedrībā. Vajadzība „kļūt” norāda uz personības vajadzību un spēju attīstīties, uz personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos.
3. Izvērtēts, ka vajadzības „būt”, „piederēt”, „kļūt” mājturības izglītībā var raksturot ar dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem.
4. Pamatots, ka dzīves kvalitātes princips pamatskolā nozīmē sakarību starp dzīves kvalitātes kritērijiem (ekonomisko, sociālo un garīgo), vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt” un mājturības izglītības mērķi, uzdevumiem, saturu un rezultātu.
5. Pamatots, ka, īstenojot dzīves kvalitātes principu mājturības izglītībā pamatskolā, skolēni izmanto zināšanas un prasmes, izprotot un apmierinot vajadzības „būt”, „piederēt”, „kļūt”, kas liecina par dzīves kvalitātes izpratni un personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos.

Pētījuma praktiskā nozīmība

1. Analizēta mājturības priekšmetu nosaukumu, mērķu, uzdevumu un satura maiņa.
2. Pilnveidota un pārbaudīta autorprogramma priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” 5.- 9.klasē, iekļaujot tajā dzīves kvalitātes kritērijus (ekonomiskais, sociālais un garīgais) un rādītājus.
3. Programma piedāvāta IZM ISEC kā viena no autorprogrammām priekšmeta „Mājturībā un tehnoloģijās” 5.- 9. klasei apguvei.

Pētījuma robežas

Promocijas darbā pētīta mājturības izglītības satura, mērķu, uzdevumu maiņa sākot no 1978. gada līdz mūsdienām. Ņemot vērā to, ka mācību priekšmeta nosaukums ir vairākkārt mainījies autore darbā lieto jēdzienu *mājturības izglītība*. Pamatskolā pilnais nosaukums ir *mācību priekšmets „Mājturība un tehnoloģijas”*. Pētījumā lietots saīsināts termins *priekšmets „Mājturība un tehnoloģijas”*.

Ekspperimentālais pētījums attiecas uz mācību priekšmetu „Mājturība un tehnoloģijas” pamatskolā.

Atbilstoši pētījuma uzdevumiem autorprogramma mājturības izglītībā pamatskolā tika pārbaudīta radošajā eksperimentā Jelgavas 4. vidusskolā (eksperimentālā grupa) vairāku gadu garumā. Kontrolgrupās skolēni no Jelgavas 1. ģimnāzijas un Jelgavas 4. vidusskolas apguva mācību priekšmetu, izmantojot programmas paraugu pamatskolai „Mājturība un tehnoloģijas 5.- 9. klasei” (2005) ar atšķirīgu izvēles daļu 1. ģimnāzijā- teksta tehnoloģijas, 4. vidusskolā- koka un metāla tehnoloģijas.

No metodoloģijas viedokļa tika veikts lauka eksperiments (*field experiment*) gadījuma pētījuma (*case studē*) ietvaros reālā skolas vidē ar nelielu dalībnieku skaitu, kas ierobežo anketēšanas datu reprezentācijas iespējas. Pētījumā konstatētas būtiskas atšķirības starp autorprogrammu un kontrolgrupās realizētām programmām. Lai palielinātu pētījuma rezultātu ticamību izmantoti dažādi informācijas avoti: ekspertvērtējumi, skolēnu, skolotāju, LLU studentu un mācītspēku, Jelgavas pilsētas un rajona, Dobeles rajona metodiskās apvienības, kā arī ISEC speciālistu aptaujas, t.i. triangulācijas metodes (Geske, Grīnfelds, 2006, 50).

Tēzes aizstāvēšanai

1. Dzīves kvalitāti mājturības izglītības kontekstā raksturo kritēriji:
 - ekonomiskais- cilvēka eksistences vajadzību nodrošināšana;
 - sociālais- personības sociālā attīstība;
 - garīgais- personības dzīves mērķa, jēgas meklējumi.
2. Dzīves kvalitātes princips mājturības izglītībā pamatskolā nozīmē sakarību starp dzīves kvalitātes kritērijiem (ekonomisko, sociālo un garīgo), vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt” un mājturības izglītības mērķi, uzdevumiem, saturu un rezultātu.
3. Izmantojot mājturības izglītībā pamatskolā programmu, kurā ir iestrādāts dzīves kvalitātes princips skolēniem veidojas izpratne par dzīves kvalitāti un vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”, kuras vērtē ar dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem.

Promocijas darba saturs

1. daļā „Dzīves kvalitātes koncepts mājturības izglītībā” ir aktualizēts jautājums par mācību priekšmetu lomu cilvēka dzīvē un to, kā pilnveidot un izmantot iegūtās zināšanas un prasmes sabiedrības un savas personīgās dzīves uzlabošanai.

Latvijā formālās izglītības ietvaros mājturības izglītību iegūst pamatskolā kā obligātu un vidusskolā kā izvēli.

Mājturības izglītības tematika attiecas uz ļoti daudzām mūsu ikdienas dzīves jomām, kas saistītas ar cilvēka personīgās dzīves vides kvalitatīvu organizēšanu. Mājturības izglītība paver arī plašas karjeras iespējas skolēniem dažādās izglītības pakāpēs.

Pamatizglītības standarta „Mājturība un tehnoloģijas” (Noteikumi par valsts standartu pamatzglītībā un pamatzglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006) mērķī dzīves kvalitāte ir viens no atslēgas vārdiem. Līdz ar to dzīves kvalitātes jēdzieniskā izpratne un tās principa pamatojums palīdz saskaņot priekšmeta mērķi, uzdevumus, saturu un rezultātu tā, lai priekšmets būtu vienots veselums nevis laikmetu un tradīciju maiņā mehāniski izveidots tematu kopums, kurā notiek dažādu zināšanu un prasmju apguve, bet nav skaidrs, kā tās tiek attiecinātas uz personības attīstību.

Promocijas darbs ir izstrādāts, lai pamatotu, ka dzīves kvalitāte var būt mājturības izglītības princips, saistot to ar personības dzīves kvalitātes izpratni un pašrealizācijas vajadzības veidošanos mācību procesā, un ka dzīves kvalitātes princips ir piemērojams mājturības izglītībā.

1.1. nodaļā „Dzīves kvalitātes filozofiskais aspekts” vērtētas ievērojamu filozofu un psihologu atziņas par personības attīstību, meklējot risinājumus hipotēzes pierādīšanai par dzīves kvalitāti kā mājturības izglītības principu.

Dzīves kvalitātes izpratnē sakarībā ar dzīves mākslas filozofiju ir akcentēti laimes, dzīves jēgas un labklājības jēdzieni filozofiskā, sociālā un bioloģiskā aspektā. Dzīves jēga, tāpat kā laime ir apkopojoša vērtība (dzīvot mākslas augstākais kritērijs), ko var sasniegt, ja cilvēks ir atradis atbildi uz viņa eksistences problēmām un produktīvi realizē (apmierina) savas vajadzības. Promocijas darbā dzīves jēga tiek saistīta ar personības spēju nodrošināt kvalitatīvu labu, laimīgu, jēgpilnu dzīvi Aristotelis (1976- 1984), Frankl (1976), Frankena (1980), Fromms (1979), Jaspers (1991), Lasmane (1992, 2004, 2006), Klīve (1998), Kūle (2006). Marsels (1965), Milts (2001), Ness (2004), Platons (1968-1970), Спиноза (1957), Spensers (1902), Шопенгауер (1992), Šmids (2001), Šuvajevs (1999, 2007), Татаркевич (1981), Rubenis (1994). Apliecināt dzīves jēgu nozīmē tiekties uz harmoniju, būt tikumīgam, būt brīvam, veicinot citu brīvu attīstību Hēgelis (1999), Lermers (Lermer, 1991, 1995), Kant (1965), Klein (2002), Milts (2001), Platons, (1968), Šuvajevs (2007), Rubenis (1994).

Rezultātā indivīda paša aktīva, mērķtiecīga un radoša darbība sev piemērota dzīves kvalitātes modeļa izveidei rada apmierinātību ar savu dzīvi. Mājturības izglītībā to veicina izpratne par dzīves kvalitāti, to raksturojošiem kritērijiem.

1.2. nodaļā „Dzīves kvalitātes jēdzieniskā izpratne un kritēriji” dots jēdziena „dzīves kvalitāte” kā viena no modernajām, centrālajām vērtībām mūsdienu augsti attīstītās industrializācijas un socializācijas sabiedrībā skaidrojums. Darbā „dzīves kvalitātes” jēdziens analizēts, pamatojoties uz socioloģijas un ekonomikas zinātnieku nostādnēm.

Nepieciešamība aktualizēt jēdzienu „dzīves kvalitāte” mājturības izglītībā arī nosaka pēdējos gados izdotie valsts dokumenti un pamatnostādnes, kurās priekšplānā izvirzās jautājums par to, kā piešķirt cilvēka dzīvei atbilstošu kvalitāti (Бобков, 2005).

Dzīves kvalitātes skaidrojumā ir iekļautas ekonomikas, veselības, izglītības, ētikas kategorijas. Nodaļā apskatītas dažādu valstu (ASV, Dānijas, Krievijas, Ķīnas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas un Latvijas) zinātnieku izstrādātās dzīves kvalitātes koncepcijas.

Latvijā veiktie socioloģiskie pētījumi un aptaujas 2005.g.– 2006.gadā (Bela, Tisenkopfs 2006) parāda būtiskus aspektus iedzīvotāju vērtējumā par savu dzīves kvalitāti, un to, ka nepietiekamās zināšanas un/vai prasmes daļai Latvijas iedzīvotāju darbojas kā dzīves kvalitāti pazeminoši faktori. Fakti liecina, ka mājturības izglītība ir saistīta ar iedzīvotājiem aktuāliem jautājumiem, pamato nepieciešamību veidot izpratni par dzīves kvalitāti un šajā kontekstā ir iespējams skatīt visus mācību priekšmeta standartā pamatskolai minētos tematus. Šodienas dzīves situācija un pašu Latvijas iedzīvotāju viedoklis (spriežot pēc aptauju rezultātiem), aktualizē nepieciešamību izvērtēt mācību priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” saturu, apguves mērķi un uzdevumus dzīves kvalitātes kontekstā, īpašu uzmanību pievēršot skolēnu spējai patstāvīgi plānot un organizēt personīgo mājturību, rīcībspējas attīstīšanai, tam, lai viņi paši spētu uzņemties savas dzīves vadīšanu, plānošanu, uzlabošanu.

Pētījumi liecina, ka dzīves kvalitāti nosaka cilvēka vajadzības Capfs (1983), Бестужев- Лада (1978), Kinslejs (2000), Райзберг (1994), Steigens (1993), Сухов (2004), Ван Гиг (1981), Tās var izteikt ar kritērijiem (2. tabula):

- 1) ekonomisko- dzīves līmenis un cilvēka eksistences vajadzību nodrošina;
- 2) sociālo- personības attīstība;
- 3) garīgo- vērtību sistēma- personības dzīves pamats (mērķis, jēga).

Dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji

Ekonomiskais	Sociālais	Garīgais
<i>vērsti uz cilvēka eksistences nodrošinājumu</i>	<i>vērsti uz personības attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un drošību</i>	<i>vērsts uz personības dzīves mērķi(jēgu)</i>
resursu, preču un pakalpojumu pieejamība	dzīves līmenis	ideāli
darba un brīvā laika samērs	dzīves apstākļi	vērtības
apstākļi mājās, darbā	dzīves stils	izpratne par skaisto
nodarbinātība	dzīves sakārtotība	morālā apziņa
	uzvedība	garīgā veselība
ienākumi (t.sk.) samaksa par darbu	izglītība	dzīves veids
	sociālo grupu vērtību sistēmas	dzīves jēga
vide	sociālā aktivitāte	brīvība
ilgtspēja	pieredze	pašapziņa
drošība, komforts	drošība, piederība	pašizpaušme, radošums
fiziskā veselība	fiziskā un garīgā veselība	laimes izjūta

Avots: autore konstrukcija

Dzīves kvalitāte atkarīga no cilvēka radošas pieejas dzīvei, rīcībspējas un praktiskas darbības (Bela, Tisenkopfs, 2006). Tās raksturošanā ir jāņem vērā kā objektīvās, tā subjektīvās labklājības rādītāju kopums Glatzer, Zapf (1984), Košeļevs, Zaharčenko (1992), Cyčero (1994). Diener, Biswas- Diener (2000), Grovs, Ruffs (1989), Mc Gregor, Goldsmith (1998), Gelbreits (1970), Tisenkopfs (2005), jo *personības harmonija izpaužas materiālo un garīgo vajadzību līdzsvarotībā, cilvēka spēju un interešu saskaņā, rakstura un citu personības īpašību atbilstībā sabiedrības prasībām* (Stola, 2001). Subjektīvā izjūta par dzīves kvalitāti saistās ar garīgo vērtību sistēmu un nav atraujama no mērķiem, kurus cilvēks sev uzstāda. Tas nozīmē ne tikai būt apmierinātam ar savu personīgo dzīvi, bet arī ar savu stāvokli sabiedrībā, valstī, pasaulē.

2. daļā „Personības vajadzību veidošanās dzīves kvalitātes kontekstā” uzsvērta nepieciešamība izglītības procesā neatkarīgi no tā, kādu mācību priekšmetu skolēns apgūst, dot iespējas pilnveidoties skolēna individualitātei, pieredzei, spējām. Izmantojot savas zināšanas un pieredzi, vērtību orientācijas kritērijus, indivīds realizē galvenos dzīves uzdevumus un mērķus- apmierina savas vajadzības mērķtiecīgā darbībā, tādējādi sekmējot personīgās dzīves kvalitāti un sabiedrības labklājību.

2.1. nodaļā „Dzīves kvalitāte sakarībā ar personības vajadzību izpratni” vērtētas apskatītas filozofijas un ētikas, socioloģijas un ekonomikas zinātnieku teorētiskās nostādnēs. Tajās atzīts, ka personības spēja apmierināt savas

vajadzības un realizēt mērķus, prasme līdzsvarot materiālās un garīgās vajadzības, liecina par dzīves kvalitāti.

Vajadzības ir viens no būtiskākajiem personības attīstības veicinātājiem un izpaužas viņa darbības mērķos (Prets, 2000), atbilstoši sasniegtajam kultūras un izglītības līmenim (Выготский, 1931/ 2004). Tās veido cilvēka iekšējo prasību pēc materiālām, sociālām intelektuālām, kultūras u.c. vērtībām: Maslow (1954), Леонтьев (2004), Рубинштейн, (1957), Петровский (1979) un ir rādītājs tam, ka indivīds progresē. Personībai apzinoties kas viņa vēlas būt, rodas nepieciešamība sasniegt noteiktu mērķi (Rotter, 1975), ko indivīds īsteno ar paša gribas piepūli: Spinoza (1957), Bandura (1982); caur aktīvu darbību: Петровский (1979), Боžoviča (1968), Леонтьев (2004); personības pašrealizācijas procesā: Ārendte (2000), Maslow (1954). u.c. Tas sekmē personas attīstību un labklājību. Vajadzību apmierināšana nozīmē gūt arī gandarījumu, apgūstot jaunas zināšanas, prasmes un paņēmienus.

Psihologi, filozofi un pedagogi: Allardt (1993) Vorobjovs (2002), Ядов (1975), Kant (1965), Heidegers (1927), Hegel (1999), Петровский (1982), Mamardašvili (1994), Арендт (2000), Schweitzer (1995), Broks (2000), Zhang Huajing (2005), Šmids (2001), Kūle (2006) un Šuvajevs (2007), kā arī Toronto Universitātē veiktie pētījumi norāda uz to, ka **dzīves kvalitātes kontekstā personības attīstībai i ir būtiskas trīs vajadzību grupas:** „būt”, „piederēt”, „klūt”. Katru vajadzību grupu raksturo dzīves kvalitātes kritēriji (ekonomisko, sociālo un kultūras, garīgo) un rādītāji (1.tabula). Pirmā grupa- „būt” norāda uz personas fizisko un garīgo esību- personas vajadzību un spēju pastāvēt. Otrā grupa - „piederēt” norāda uz personas vajadzību un spēju iekļauties sabiedrībā. Trešā grupa- „klūt” norāda uz personas vajadzību un spēju attīstīties, apzināties savas iespējas, realizēt savus izvirzītos mērķus dzīves kvalitātes kontekstā, personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos. Veidojot izpratni par vajadzību, „būt”, „piederēt”, „klūt” apmierināšanu mājturības izglītībā, skolēnam vienlaicīgi veidojas arī izpratne par dzīves kvalitāti.

2.2. nodaļā „Pašrealizācijas vajadzības veidošanās īpatnības mājturības mācību procesā” dots jēdzienu „pašrealizācijas un pašaktualizācijas” skaidrojums. Pētījums balstīts uz humānpedagoģijas principiem, kur par galveno un būtiskāko cilvēka dzīvē tiek uzskatīta cilvēka un viņa radošo spēju attīstība, pastāvēšana tagadnē un orientēšanās nākotnē, savu iespēju īstenošana: Olports (1936, 2002), Maslow (1977), Rodgers (1951), garīgā un fiziskā vienotību personas attīstībā, norādot uz personību, kas mūžīgi pilnveidojas mainīgajās dzīves situācijās: Spinoza (1927), Aristotelis (1925), Fromms (1993), Heidegers, Huserls (2002), Jungs (1994), Marsels (1965).

Katra personība attīstās mijiedarbībā ar apkārtējo sabiedrību un šī attīstība ir nepārtraukts process, kur augstākais līmenis ir pašrealizācija. Personības pašrealizācija pēc Aristoteļa (1925), Rodžera (1993), Olporta (1961, 2002), Junga (1994) Freida (1991), Goldšteina (1963), Kona (1982), Levina (1926), Выготский (1931/ 2004), Маслоу (1999), Платонов (1977), Asmolova

(1979), Мясишев (1957), Kandiboviča (1976), Зобов, Келасьев (2000), Leitesa (1960), Garlejas (2003), Goldstein (1940), Dagues (1928), Studenta (1998) Salītes (1998), Lindes (2003), Šponas, Čehlovas (2004) izpaužas sociālajās (sociālās attiecības un funkcijas, tiesības, pienākumi) un garīgās dzīves kvalitātēs (ētiskajās normās un vērtību izpratnē, estētikā), apzinīgā un radošā dzīves darbībā. Personība pieņem un realizē patstāvīgi pieņemtu lēmumu atbilstoši saviem ideāliem un vērtībām. Zinātnisko avotu lielākajā daļā jēdziens „pašaktualizācija” tiek aplūkots līdzīgi jēdzienam „pašrealizācija”. Pašrealizācija, ir augstākais līmenis personības un individualitātes attīstībā (Maslovs, 1971, 1999). **Pašrealizācija ir ne tikai nepārtraukts personības izaugsmes process, bet arī reālu praktisku rezultātu sasniegšana jebkurā darbības sfērā: mācību, sociālajā, garīgajā:** Maslovs (1971, 1999), Petrovskis (1992) Linde (2003) u. c.

Mājturības izglītībā uz personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos norāda pazīmes, kas liecina, ka skolēns apzinās un spēj:

- virzīties uz izvēlētu mērķi no plānošanas līdz ieceres realizēšanai,
- izjust pašvērtību, labu pašsajūtu, ir apmierināts ar savu dzīvi (gūst sasniegumus panākumus),
- būt aktīvā dzīves pozīcijā;
- meklēt savu „Es”,
- būt brīvs savā izvēlē (pieņemot loģiskus lēmumus, risinot problēmas, pārvarot šķēršļus un grūtības),
- būt radošs.

Pašrealizācijas vajadzības veidošanās mācību procesā skolēnam notiek sakarībās ar vides nosacījumiem kā apzināta sevis veidošana un savu individuālo spēju atklāšana, kas izpaužas izpratnē par dzīves jēgu, izvēles brīvībā, radošā darbībā, izmantojot dotās iespējas un realizējot savas vajadzības un vēlmes personīgās dzīves organizēšanai. Minētās pašrealizācijas vajadzību veidošanās pazīmes iekļaujas dzīves kvalitātes kritērijos un rādītājos. Tāpēc, veidojot izpratni par dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem, vienlaicīgi notiek arī pašrealizācijas vajadzības veidošanās.

Mājturības izglītībā pašrealizācijas vajadzības veidošanās var notikt ar speciāli veidotas mācību programmas palīdzību, kuras saturs, mērķis, uzdevumi un rezultāti sekmē pašrealizācijas vajadzības veidošanos.

2.3. nodaļā „Socializācijas un kultūras vērtību izpratne mājturības izglītībā” apskatīti jēdzieni „socializācija” un „kultūras apguve” un tas, kā mājturības izglītībā iespējams realizēt valsts līmenī izvirzīto sociālo projektu-cilvēka dzīves kvalitāte, tās uzlabošana, iespēja būt veiksmīgam un kļūt laimīgam.

Socializācija ir jāsaprot kā personības rašanās un attīstības process, tapšana par sabiedrības locekli: Выготский (1931, 1932/ 2004), Durkheims, 1907, Child (1954), Hurrelmans, 1986, 1991). Kultūras apguves galvenā funkcija ir personības kā kultūras būtnes veidošanās: Выготский (1931/ 2004), Zepa,

Zobena (1999), Zeile, (1979), Olports (2002), Rokeach (1968), Likona (2000), Klīve (1998), Milts (1985, 2000) u.c. Nozīmīgi personības attīstības veicinātāji ir daba, sociālā dzīve, kultūra un augstākās garīgās vērtības, kas aptver cilvēku dzīves un darbības jomas, un ir mājturības izglītības sastāvdaļas.

Cilvēkam tiecoties pēc progresīvām pārmaiņām, meklējot un realizējot savā darbībā konkrētas dzīves mērķi- Platonam (1968)- patieso, labo un skaisto, Kantam (1965) skaidrību par sevi pašu un savu pasauli, tiek iegūtas jaunas atziņas, notiek personības tikumiska pilnveidošanās: Бердяев (1990), Bronfenbrenners (1981), Geidžs, Berliners (2001), Hansmann, Marotzki (1989), Heidegers (1962), Pārsons, Toinbijs (1946,1980), Peukerts (1998), Шацкий (1963), Беляева (1983), Ярославцева (1991) Межуевs (2003), Solovjovs (2004), Buceniece (1999), Vorobjovs (2000).

Pamatizglītība ir īpaši nozīmīgs posms cilvēka dzīvē, jo tajā notiek sagatavošanās dzīvesdarbībai, ko raksturo arī sociālo prasmju apguve skolā (to nevar izdarīt vienīgi ģimenē). Sociālo prasmju saturu nosaka attiecīgās sabiedrības tradīcijas un paradumi, kas arī ir mājturības izglītības sastāvdaļa.

Veidojot izpratni par to, kā personība ietekmē sabiedrību un kā to ietekmē sabiedrībā notiekošie procesi, ko cilvēks var darīt savas dzīves vides uzlabošanā, skolēnam jādod iespēju saprast kā mainās mājās un sabiedrībā notiekošie procesi (dzīves un darba apstākļi), kā personīgajā mājturībā pieņemtie lēmumi ietekmē indivīdu un sabiedrību kopumā, savas dzīves iespējas tagadnē un nākotnē.

Mājturības izglītībā skolā papildinās ar ģimenē gūto pieredzi. Zināšanas un prasmes savas personīgās dzīvesvides kvalitatīvā organizēšanā, jo sociālās un sadarbības prasmes, dod iespēju pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā. Bez tam skolēnam ir jāapgūst sabiedrības kultūra, sociālās normas, tradīcijas, vērtības, uzvedības prasmes.

Paaugstinoties cilvēka personiskai atbildībai par savu dzīvi, tiek akcentētas atbilstošās vērtības, kas veicina garīgās dzīves attīstību un sociālo harmoniju (Маслоу, 1999). Kā norāda Beļājeva (Беляева, 1983), personība ir sevis un sabiedrības veidotāja, jo personības veidošanās process izpaužas galveno dzīves uzdevumu un mērķu realizācijā. Cilvēka aktīvās darbības rezultātā socializācija noved pie pašrealizācijas (Беляева, 1983). Sociālā gatavība pašrealizācijai ietver sevī tikumisku, pilsonisku pozīciju (atbildības, normu un likumu pārvaldīšanu, spēju veidot personisko attieksmi pret apstākļiem), emocionālas tuvības spēju saskarsmē, uzvedības neatkarīgumu no citu viedokļiem (veidojas un nostiprinās personības identitāte). Attīstītas sabiedrības uzdevums ir veicināt personības attīstību tā, lai viņa tiektos pašrealizēties visdažādākajās dzīves jomās (profesionālajā, sabiedriskajā, ģimenē, veselīga dzīvesveida uzturēšanā, brīvā laika pavadīšanā un atpūtā) (Электронное научное издание, 2008).

Izpratne par socializācijas un kultūras vērtībām mājturības izglītībā notiek, ja skolēni:

- apgūst sociālās un sadarbības prasmes, vērtējot situāciju un izvēloties adekvātas uzvedības formas, saskaņojot savus personīgos mērķus ar sabiedrības mērķiem (ģimenē, skolā, sabiedriskās vietās), un uz šīs bāzes viņš veido savu sociālo un personīgo dzīvi;
- mācās veidot pozitīvas savstarpējās attiecības;
- apgūst sabiedrībā radītos darbības veidus un attiecību tipus (roku un amata darbus, tikumus, etiķeti, paradumus, gērbšanos, ēšanas tradīcijas, mājokļa un tā apkārtnes iekārtošanas veidus);
- izprot, meklē dzīves jēgu, tiecas pēc kvalitatīvas dzīves un tās baudīšanas (radoša pašizpaušme, brīvā laika pavadīšana) u.c.;
- ieņem tikumisku, pilsonisku pozīciju, top par sabiedrības locekli;
- izprot garīgo, kultūras vērtību pārmantošanas un saglabāšanas nepieciešamību, ko cilvēce ir apguvusi vēsturiskās attīstības procesā (rūpējas par kultūras pieminekļiem, mākslas vērtībām, tradīciju saglabāšanu) utt.

3. daļā „Dzīves kvalitātes princips mājturības izglītībā pamatskolā” izvērtēts priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” saturs, tā atbilstība mūsdienīgai, uz nākotni vērstai, skolēnu vajadzībām un interesēm atbilstoši izglītībai, pamatota nepieciešamība izvirzīt dzīves kvalitāti par mājturības izglītības principu.

3.1. nodaļā „Humānpedagoģijas principi mājturības izglītībā” apskatīta humānpedagoģijā izvirzītās konceptuālās pieejas atbilstība pamatskolu mācību priekšmetu, tai skaitā arī „Mājturības un tehnoloģijas” mērķiem, uzdevumiem, saturam un mācībās sasniedzamajiem rezultātiem, kā arī pedagoģiskajiem principiem, kurus jāīsteno, lai sasniegtu rezultātus. Humānpedagoģijā uzsvērta personības veidošanās sociālās un kultūras darbības procesā (2.3. nodaļa) jeb kulturizācija un socializācija kā pedagoģiskās funkcijas (Jurgena, 2000). Šīs darbības raksturīgā iezīme ir cilvēkam piemītošā spēja modelēt savu pasauli. Saskaņā ar Gelēnu (Geulen, 1980) viņš darbojas kā indivīds, kuram jāatrod pašam sevī spēks un spējas darboties mūžīgi un no jauna radušos problēmu laukā.

Humānpedagoģijā ir akcentētas skolēna vajadzības un motivācija: Gage, Berliner (1991), Maslow (1954) u.c. Mājturības izglītībā dzīves kvalitātes kontekstā tās izpaužas kā vajadzības „būt”, „piederēt”, „klūt”, akcentēta arī skolēna vispusīga emocionālā un intelektuālā attīstība, veicinot sociālo un ekonomisko kompetenci: Амонашвили (2001), Beļickis (2000), Bronfenbrenners (Gudjons, 1998), Henz (1991), Alijevs (2005); cilvēka domāšanas attīstība: Huitt (1997), Вернадский (2001), Толстой (1996), Амонашвили (2001), Maslow (1954), kas saistīta ar dzīves jēgu, mērķiem, nākotnes apjēgšanu un atbildību par to, mērķi, darbības vidi, pašapziņu, pašrefleksiju un pieredzi. Mājturības izglītībā to veicina izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem: ekonomisko, sociālo un garīgo.

Humānpedagoģija akcentē skolēna aktīvu un radošu darbību mācīšanās rezultātu izprašanā un tālākā izmantošanā: Rone (2000) Вентцель (1999), Gage, Berliner (1991), Амонашвили (2001).

Humānpedagoģijas principu ievērošana ir viens no mājturības izglītības mērķa (Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem. 2006) sasniegšanas līdzekļiem pamatskolā un atbilst kritērijiem un rādītājiem, kas raksturo dzīves kvalitāti.

- Vispusīga personības attīstība (emocionālā, intelektuālā, sociālā).
- Personības brīvība, tikumība, autonomija.
- Pašrealizācijas vajadzība- aktīva un radoša darbība izvirzīto mērķu sasniegšanai, nevis gatavojoties dzīvei, bet izdzīvojot dzīvi.
- Refleksija kā paša vērtējums un atbildība par savu darbību, pieredzes izmantošana.
- Personīgo pārdzīvojumu un pozitīvo izjūtu motivācijas veicināšana mācību procesā.
- Savu vajadzību, interešu, mērķu izpratne.
- Intereses veicināšana par pētniecību, socializāciju un kultūras procesiem.
- Mācību rezultātu izprašana un tālāka izmantošana.

Īstenojot humānpedagoģijas principus mājturības izglītībā, tiek akcentēta vispusīgas personības veidošanās līdz pat spējai pašrealizēties: Maslow (1954), Gage, Berliner (1991), Амонашвили (2001) u. c. Pētījumi ļauj secināt, ka mājturības izglītības atslēgas vārds ir dzīves kvalitāte, kas ar tās kritērijiem (ekonomisko, sociālo un garīgo) un rādītājiem ir līdzeklis mācību priekšmeta satura veidošanai pamatskolā. Tādējādi var tikt nodrošināta mājturības satura vienotība (kā pamatideja saista abas priekšmeta daļas- mājturību un tehnoloģijas, un visus tematus), veidojas mājturības priekšmeta mērķa, uzdevumu, satura un rezultātu (vērtēšanas) savstarpējā atbilstība.

3.2. nodaļā „Mājturības izglītības programmu specifika Latvijā” apskatīta mājturības izglītības programmu nosaukuma, mērķu, uzdevumu un satura maiņa no 1986. gada līdz mūsdienām. Mājturības izglītība ir būtiski mainījusies no vienkāršas praktiskas darbības šaura aroda apguvei, līdz apzinātai vispusīgai skolēna personības attīstībai. „Mājturība un tehnoloģijas” mūsdienās ir komplicēts mācību priekšmets ar daudzveidīgiem darbības virzieniem un tehnoloģijām, kurā pārbauda un izmanto citos priekšmetos iegūtās zināšanas un prasmes. Tas ir vienīgais priekšmets pamatskolā, kurā, īstenojot standartu, vismaz 75% no mācību procesam atvēlētā laika jāvelta prasmju apguvei un praktiskas darbības pieredzes veidošanai.

Latvijā, atšķirībā no citu valstu pieredzes, „Mājturība un tehnoloģijas” ir integrēts priekšmets, kas sastāv no divām daļām: mājturības un tehnoloģijām. Līdzīgi mājturības izglītības apguve pamatskolā tiek organizēta arī Lietuvā un Igaunijā. Mājturības daļā, ko daudzās Eiropas valstīs sauc par mājas ekonomiku, skata jautājumus par cilvēka dzīvesvidi, dzīvesveidu, finansiālo

nodrošinājumu, uzturu, apģērbu, tradīcijām un kultūras jautājumiem. Tehnoloģiju daļā skolēni apgūst dažādas tehnoloģijas– rokdarbus un amata darbus, un iepazīstas ar tehnoloģijām saistīto resursu, materiālu un speciālu ierīču izmantošanas iespējām. Abām daļām ir kopīgs mērķis: pilnveidot savas dzīves vidi, darinot mājturībā noderīgas lietas (arī apģērbu) un, vienlaicīgi dodot iespēju personības radošai pašizpaušmei. Šāds priekšmeta saturs ir veidots, balstoties gan uz senām Latvijas tradīcijām, gan arī ekonomisko situāciju valstī, kad rokdarbu un amata prasmes amatniecības nozarēs skolēnam var būt noderīgas nākotnē, gan savas personības radošā pašizpaušmē, gan savas materiālās situācijas stabilizēšanā, gan individuālajā uzņēmējdarbībā. Tomēr, apvienojot divas daļas- mājturību un tehnoloģijas, kas ārvalstīs ir atsevišķi esoši priekšmeti, rodas problēma rast vienojošu izglītības principu starp abām daļām.

Vadošie speciālisti Piorkowsky (2003), Richarz (2004), Schweitzer (2006), Thiele-Witting (2003) mājas ekonomiku raksturo kā starpdisciplināru, ekonomikas, sociālās un kultūras nozaru sistēmu, kas ietekmē visas sabiedrības attīstību, akcentējot dzīves kvalitāti. Starptautiskās mājas ekonomikas federācijas (2005) darbības virzienos uzsvērta tehnoloģiju praktiska lietošana, indivīda, ģimenes un visas sabiedrības augstāka labklājības līmeņa sasniegšanai, kā arī nepieciešamība attīstīt personīgo mājturību, pamatojot tās lomu ikkatra cilvēka dzīvē, viņa dzīves kvalitātes uzlabošanā, risinot neatliekamas sociālas un ģimenes attīstības problēmas visos līmeņos, projektos un inovācijas programmās. Tāpēc mājturības izglītībā visos līmeņos risināmās problēmas saistās ar cilvēka rīcības stratēģiju izstrādi, lai varētu īstenot sevī cienīgu dzīvi šodien un nākotnē. Īstenojot dzīves kvalitātes principu pamatskolā, priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” iegūtās zināšanas un prasmes dod iespēju apzināties savas vajadzības un mērķus, tos tālāk realizēt atbilstoši izstrādātajai stratēģijai un cilvēka interesēm visā mūža garumā. Bez tam skolēns var pilnveidot savas zināšanas un prasmes vidusskolā priekšmetā „Mājsaimniecība” un tālāk atbilstoši karjerai – mājturības un mājsaimniecības skolotājs.

3. 3. nodaļā „Dzīves kvalitātes kritēriju izpratne mājturības izglītībā pamatskolā” aprakstīta un pamatota dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušana priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” mērķī, saturā un rezultātos, pilnveidojot autorprogrammu 5.- 9. klasei.

Pētījumi pierāda, ka dzīves kvalitātes kritēriji: ekonomiskais, sociālais un garīgais filozofiskajā, ekonomiskajā, psiholoģiskajā skatījumā atspoguļo indivīda vajadzību apzināšanos, centienus sasniegt izvirzītos mērķus.

Ekonomiskais un sociālais kritērijs

Pētījumu rezultātā tika secināts, ka ekonomiskais kritērijs ir vērsts uz cilvēka eksistences nodrošināšanu, bet sociālais uz personības attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un drošību. Abi kritēriji un tos raksturojošie rādītāji ir ļoti cieši saistīti savā starpā.

Mājturības izglītībā tie izpaužas kā prasme sekmīgi tikt galā ar personīgajā mājturībā veicamajiem uzdevumiem, apstākļiem, resursiem un to apjomu, savu zināšanu, prasmju un iespēju saskaņošanā ar vērtībām un normām, dzīves mērķiem, veidojot motivāciju, būt gatavam realizēt ieceres, kas ļauj uzturēt veselību un uzlabot savas dzīves apstākļus, atvieglot dzīvi, risināt jautājumus saistībā ar finansu un laika plānošanu, pielāgošanās spēju dažādām ikdienas dzīves situācijām (Kettschau, 2003, Bertsch, 2003).

Sociālais un garīgais kritērijs

Mājturības izglītības lokā ir arī tādi specifiski jautājumi kā dzīvesveids, kopā dzīvošanas formas, kas realitātē ir atkarīgas no katras sabiedrības kultūras, materiālajām un nemateriālajām vērtībām. Vienlaicīgi mājturības izglītība ir priekšnoteikums profesijas izvēlei. Mainīgā situācija darba tirgū, sociālo garantiju ierobežojumi, dzīves apstākļu drošība mājās prasa arvien lielāku fleksibilitāti darba vietas meklējumos, mobilitāti un spēju pārkvalificēties, algota darba (profesionālā) un darba mājturībā saskaņošanu, vadīšanu.

Pamatizglītības standartā definētais mācību obligātais saturs, prasības katra temata apguvei ir šauri specifiskas. IZM ISEC programmas paraugā (2005) nav saskatāms princips, kas vieno mērķi, uzdevumus un mācību priekšmeta saturā iekļautos daudzus tematus. Priekšmeta mērķa formulējumā trūkst atbildes uz jautājumu: Kāpēc jāmācās tik daudzas tēmas? Kas vieno šīs tēmas? Formulējums- *nepieciešamība radīt izpratni par dzīvesvides drošības un kvalitātes nosacījumiem*, nesniedz atbildi uz jautājumu: kāpēc?, un programmas paraugā nav saskatāmas kā realizēt standartā izvirzītās prasības. Aprakstītie pētījumi norāda uz to, ka par atslēgas vārdu priekšmeta saturam var tikt izmantota dzīves kvalitāte, bet tās kritēriji un rādītāji var būt par līdzekli mājturības satura veidošanai, realizēties noteiktā darbībā, pamatojot mājturības izglītības aktualitāti mūsdienu skolā. Tas ir izmantojams autorprogrammas 5.- 9. klasei izstrādāšanai, atspoguļojot saturā izpratnes veidošanu un sasniedzamo rezultātu- izpratni par dzīves kvalitāti.

Pēc dzīves kvalitāti veidojošo kritēriju un rādītāju precizēšanas (2. tabula), tie tika sasaistīti ar pamatizglītības standartā „Mājturība un tehnoloģijas” iekļautajiem tematiem un prasībām to apguvei kā rezultātu (zināšanas, prasmes) un izveidota apkopojoša 3. tabula.

**Priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” apguves rezultātu atbilstība
tematiem, dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem**

Dzīves kvalitātes kritēriji	Dzīves kvalitātes rādītāji	Rezultāti (zināšanas, prasmes)	Temati
Ekonomiskais- vērts uz materiālo - cilvēka eksistences nodrošinājumu	nodarbinātība	cilvēka pamatvajadzību nodrošināšana, sakarība starp materiālo nodrošinājumu un ekonomiskajām aktivitātēm	Mājskolas Uzturs Apģērbs Finanses
	samaksa par darbu		
	ienākumi		
	darba un dzīves apstākļi, darba un brīvā laika samērs, komforts	racionāls darba vietas iekārtojums, darba un atpūtas režīms, kvalitatīva mājokļa iekārtojums, labiekārtojuma līmenis, ekoloģisks mājoklis, sanitāri tehniskais stāvoklis mājoklī, inženiertehniskais nodrošinājums mājoklī, mājokļa uzturēšana, izmaksas	Mājskolas Tehnoloģiju apgūve Materiālmācība Darba organizācija
	vides drošība, ilgtspēja	apkārtnes vides kvalitātes raksturotāji, ekoloģiska vide, mājturības loma vides uzturēšanā, sadzīves atkritumu pārstrāde,	Mājskolas Materiālmācība Drošība
	fiziskā veselība	fiziskās veselības komponenti (dzīvesveids, dienas režīms, laika plānošana, uzturs, ekoloģiski materiāli)	Mājskolas Uzturs Materiālmācība
	preču un pakalpojumu pieejamība	mājturībā izmantojamie resursi, iegādes, izmantošanas un taupīšanas iespējas, kvalitāte un izmaksas	Iepirkšanās Mājskolas Uzturs

3. tabulas nobeigums

Dzīves kvalitātes kritēriji	Dzīves kvalitātes rādītāji	Rezultāti (zināšanas, prasmes)	Temati
Sociālais vērts uz personības attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un drošību	dzīves līmenis, dzīves apstākļi, dzīves sakārtotība, pieredze	personīgās mājturības nodrošinājums un novērtējums, izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem, dzīves kvalitāte kā personībai nozīmīgas vajadzības un pilnveidošanas iespējas, savu iespēju apzināšanās mājas vides kvalitātes uzlabošanā, savas darbības adekvāts novērtējums	Finances Materiāl- mācība Mājoklis Drošība
	sociālo grupu vērtību sistēmas, drošība,	mājturību vieta un loma valsts ekonomiskajā aprītē, cilvēkresursu atražošanā, izpratne par sabiedrībā notiekošajiem procesiem, to ietekmi uz mājturību, apzinīgs patērētājs, patērētāju aizsardzība	Mājoklis Iepirkšanās Finances
	sociālā aktivitāte, piederība	sadarbība ar dažādām institūcijām, mājturības locekļu savstarpējās attiecības, sadarbības prasmes, ģimenes un personīgo vēlmju, vajadzību saskaņošana, nozīme	Visi temati
	fiziskā un garīgā veselība	rūpes un atbildība par savu veselību, sakarība starp veselību un karjeru, pilnvērtīgu dzīvi	Uzturs Mājoklis
Garīgais- vērts uz personības dzīves mērķi (jēgu)	ideāli, vērtības, morālā apziņa, laime, dzīves jēga, dzīves veids	ģimenes vērtīborientācija, cieņa pret citu cilvēku radītām vērtībām, kultūras mantojums (tautas māksla, amatniecība), latviešu un citu tautu tradīcijas, mājturības izglītība un karjera, kvalitatīva brīvā laika pavadīšana	Visi temati, plašāk- Tehnoloģijas Kompozīcija Lietišķā māksla Tradīcijas un kultūra
	brīvība	lēmumu pieņemšana, informācijas izvērtēšana, tehnoloģiju apguve	Visi temati
	uzvedība	uzvedības normas, etiķete apģērbā, uzturā, mājokļa iekārtošanā, tradīciju ievērošanā	Galda kultūra Mājoklis Apģērbs
	izpratne par skaisto	mājokļa un apkārtnes estētiskais noformējums, personības un ārējā tēla vienotība, izpratne par kompozīcijas veidošanu	Mājoklis Apģērbs Kompozīcija
	pašizpaušme, radošums, pašapziņa	dažādu tehnoloģiju apguve personības radošai pašizpaušmei, zināšanu un prasmju radoša lietošana savā patstāvīgajā dzīvē, iespēju un padarītā darba adekvāts novērtējums	Visi temati

Avots: autores konstrukcija

Saistot dzīves kvalitātes kritērijus (ekonomisko, sociālo un garīgo) ar vajadzībām „būt”, „piederēt”, „klūt” un iekļaujot tos mājturības izglītības saturā pamatskolā, var veidot izpratni par dzīves kvalitāti (4. tabula), savukārt izpratne par dzīves kvalitāti var tikt izmantota par pamatu zināšanu un prasmju noteikšanai kā mājturības izglītībā sasniedzamo rezultātu.

4. tabula

Izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem un vajadzību „būt”, „piederēt”, „klūt” apmierināšanu mājturības izglītībā pamatskolā kā sasniedzamo rezultātu

Vajadzības	Izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem un vajadzībām	Zināšanas un prasmes mājturības izglītībā
būt	pamatprasmes "kas tu esi": 1) fiziskā esība- personas fiziskās veselības uzturēšana, higiēna, uzturs, kopšana, izskats, arī apģērbs; 2) psiholoģiskā esība- fiziskās veselība sakārtotība, izziņa un jūtas par sevi paškontrolē un novērtēšana; 3) garīgā esība- personiskās vērtības, uzvedības standarti, ētika.	1) fiziskās veselības komponenti- veselīgs dzīvesveids (uzturs, mājas vide, izmantojamie materiāli, resursi), dzīvesveida novērtēšana, drošība (vides, mājokļa, personas); 2) mājas vides nozīme cilvēkresursu atjaunošanā, mikroklimats sadarbība, saskarsme, paškontrolē; 3) vērtīborientācija, kultūrvide un personība, uzvedības izpausmes, personības izteiksmes iespējas.
piederēt	personas piederība videi: 1) fiziskā piederība personas un fiziskās vides, kurās viņš atrodas (mājas, skola, darbavieta, sabiedrība) saistība; 2) sociālā piederība- piederības sajūta saikne starp sociālo vidi (ģimeni, draugiem, kaimiņiem, līdzstrādniekiem u.t.t.) un personu; 3) piederība sabiedrībai- pieeja resursiem kurus izmanto visi sabiedrības locekļi, adekvāti ienākumi, sociālais statuss, veselības aprūpe, serviss, atpūta, nodarbinātība, pieejamība, sabiedriskās aktivitātes.	1) zināšanas un izpratne par cilvēka dzīvesvidi un nepieciešamību to kvalitatīvi pilnveidot, attiecības ģimenē, sabiedrībā, resursu taupīga, saudzīga izmantošana; 2) zināšanas un izpratne par personīgās mājturības būtību, struktūru un daudzpusību savas pilnveidošanas iespēju apzināšanās, prasmes risināt ar to saistītās problēmas, kultūras mantojuma nozīme daudz kultūru sabiedrībā, tradīcijas, latviskā identitāte, tradīcijas; 3) mācību priekšmetā iegūtās pieredzes izmantošanas iespējas sadzīvē, karjerā, cilvēka darba rezultāts kā vērtība, materiālais nodrošinājums kā cilvēka fizisko un garīgo vajadzību apmierināšanas iespēja.

Vajadzīb- as	Izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem un vajadzībām	Zināšanas un prasmes mājturības izglītībā
kļūt	attiecas uz mērķtiecīgām aktivitātēm, kuras veic, lai sasniegtu personiskos mērķus vēlmes, cerības 1) praktiskais kļūt- darbības, kuras veic dienu no dienas (mājas darbi, ekonomiskās aktivitātes, skola, brīvprātīgas organizācijas, sociālo vajadzību apmierināšana, sevis uzturēšana; 2) brīvā laika kļūt- darbības, kuras saistītas ar atpūtu, stresa samazināšanu; 3) izaugsmes kļūt- darbības, kas veicina zināšanu un prasmju saglabāšanu un pilnveidošanu.	1) spēja plānot un veikt sadzīves un mājas darbus, piesaistīt dažādus resursus, izmantojot pakalpojumus, prasme radoši lietot dažādus materiālus, resursus, tehnoloģijas; 2) izpratne par radošu un kvalitatīvu brīvā laika organizēšanu un atpūtu, personības pašizpaušme un jaunrade, izpratne par kultūrvērtībām un pozitīva attieksme pret tām; 3) individualitātes un pašapziņas attīstīšana, izkopšana, atbildīga rīcība, informācijas saprātīga izvērtēšana, lēmumu pieņemšana, personiskais ieguldījums dzīvesvides uzturēšanā un mainīšanā.

Avots: autores konstrukcija

Pirmā grupa norāda uz personas fizisko un garīgo esību- personas vajadzību un spēju pastāvēt- „būt (izpratne par fiziskās veselības uzturēšanu, higiēnu, pilnvērtīgu uzturu; personas izskatu, apģērbu, uzvedību; izziņu un jūtām par sevi, ticību sev, spēju veikt personisko vērtību, uzvedības standartu paškontroli un novērtēšanu). Otrā grupa norāda uz personas vajadzību un spēju iekļauties sabiedrībā- „piederēt” (personas iekļaušanos un piederību videi, sabiedrībai, (mājas, skola, darbavieta, sabiedrība); saikni starp sociālo vidi (ģimeni, draugiem, kaimiņiem, līdzstrādniekiem u.t.t.) un personu; pieeju resursiem, kurus izmanto visi sabiedrības locekļi; adekvāti ienākumi, sociālais statuss, veselības aprūpe, izmantojamo servisu pieejamība; atpūta, nodarbinātība; sabiedriskās aktivitātes). Trešā grupa- „kļūt” norāda uz personas vajadzību un spēju attīstīties, uz personas pašrealizācijas vajadzības veidošanos (savu iespēju apzināšanās, savus izvirzīto mērķu realizēšana dzīves kvalitātes kontekstā, saistot ar cerībām par nākotni, stresa samazināšanas iespējām; darbībām, kas veicina zināšanu un prasmju saglabāšanu un pilnveidošanu; prasmes tikt galā ar ikdienas darbiem sevis uzturēšanai sociālo vajadzību apmierināšanai).

Mājturības izglītības princips pamatskolā parādīts 5. tabulā. vajadzību „būt”, „piederēt”, „kļūt” apmierināšanai, vienlaicīgi notiek arī viņa pašrealizācijas vajadzības veidošanās.

Dzīves kvalitātes princips mājturības izglītībā pamatskolā

Vajadzības	Zināšanas un prasmes dzīves kvalitātes kontekstā	Kritēriji
klūt	spēja plānot un veikt sadzīves un mājas darbus,- piesaistīt dažādus resursus, izmantot pakalpojumus, prasme radoši lietot dažādus materiālus, resursus, tehnoloģijas, izpratne par radošu un kvalitatīvu brīvā laika organizēšanu un atpūtu, personības pašizpausme un jaunrade, izpratne par kultūrvērtībām un pozitīva attieksme pret tām, individualitātes un pašapziņas attīstīšana, izkopšana, atbildīga rīcība, informācijas saprātīga izvērtēšana, lēmumu pieņemšana, personiskais ieguldījums dzīvesvides uzturēšanā un mainīšanā	- ekonomiskais - sociālais - garīgais
piederēt	zināšanas un izpratne par cilvēka dzīvesvidi un nepieciešamību to kvalitatīvi pilnveidot, attiecības ģimenē, sabiedrībā, resursu taupīga, saudzīga izmantošana, zināšanas un izpratne par personīgās mājturības būtību, struktūru un daudzpusību, savas dzīvesvides pilnveidošanas iespēju apzināšanās, prasmes risināt ar to saistītās problēmas, kultūras mantojuma nozīme daudzkultūru sabiedrībā, tradīcijas latviskā identitāte, tradīcijas, mācību priekšmetā iegūtās pieredzes izmantošanas iespējas sadzīvē, karjerā, cilvēka darba rezultāts kā vērtība, materiālais nodrošinājums kā cilvēka fizisko un garīgo vajadzību apmierināšanas iespēja	- ekonomiskais - sociālais - garīgais
būt	fiziskās veselības komponenti- veselīgs dzīvesveids (uzturs, mājas vide, izmantojamie materiāli, resursi), dzīvesveida novērtēšana, drošība (vides, mājokļa, personas), mājas vides nozīme cilvēkresursu atjaunošanā (mikroklimats), pozitīva sadarbība, saskarsme, paškontrolē, vērtīborientācija, kultūrvide un personība, uzvedības izpausmes, personības izteiksmes iespējas	- ekonomiskais - sociālais - garīgais

Avots: autore konstrukcija

Tas nozīmē, ka skolēnam mācību procesā veidojas izpratne par dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem, kā rezultātā skolēns iegūst zināšanas un prasmes.

Atbilstoši priekšmeta “Mājturība un tehnoloģijas” (2006) pamatskolā standartā definētajam mērķim un uzdevumiem, kuros ir iekļauta dzīves kvalitāte, un tematikai, tika pilnveidota A. Pridānes autorprogramma 5.-9. klasei, iekļaujot tajā dzīves kvalitātes kritērijus un rādītājus un attiecīgi izmainot arī sasniedzamos rezultātus.

4. daļā „Dzīves kvalitātes principa īstenošana priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” 5.- 9. klasē” dots empīriskā pētījuma apraksts. Eksperimentālajā pētījumā konstatēta situācija mājturības izglītībā pamatskolā, noteikts pētījuma mērķis un uzdevumi saistībā ar darbā izvirzītās hipotēzes pārbaudi, izvēlētas un pamatotas pētījuma metodes. Pētījuma gaitā iegūtie dati tika apkopoti un izvērtēti kā starprezultāti un gala rezultāti, izdarīti secinājumi.

4.1. nodaļā „Pētījuma metožu izvēles pamatojums” aprakstītas pētījuma metodes un atbilstoši pētījumā iegūto datu veidam (mērīšanas skalai, datu sadalījuma veidam) datu statistiskās apstrādes metodes. Aprakstīti pētāmie jautājumi un pētījuma bāze. Eksperimenta (Kropļijs, Raščevska, 2004, Cohen, Manion, 1997, Robson, 1997) rezultātā:

- priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” A. Pridānes autorprogrammā tika iestrādāts dzīves kvalitātes princips;
- veikts autorprogrammas izvērtējums, konstatēta sakarība starp pašrealizācijas vajadzības veidošanos un autorprogrammu;
- konstatēta dzīves kvalitātes izpratne un pašrealizācijas vajadzības veidošanās priekšmetā „Mājturība un tehnoloģijas” pamatskolā, izmantojot trīs atšķirīgas mācību programmas eksperimentālajā un kontrolgrupās.

Eksperimentā tika izmantotas:

- anketēšana: Vorobjovs (2002), Geske, Grīnfelds (2006), Kristapsone (2008); ar tās palīdzību tika izvērtēts autorprogrammas saturs un pašrealizācijas vajadzības veidošanās skolēniem;
- ekspertatzinuma metode: Kristapsone (2008), Plotinskis (2001), Остров (1999), lai pārbaudītu izstrādātos dzīves kvalitātes kritērijus un rādītājus, iegūtu apstiprinājumu tam, ka dzīves kvalitāte var būt par mājturības izglītības principu pamatskolā, kā arī novērtētu izstrādāto autorprogrammu saistībā ar pašrealizācijas vajadzības veidošanos.

Datu statistiskās apstrāde:

- Kendala konkordācijas jeb vienprātības koeficients W: Kristapsone, Raščevska (2000), Бешелев (1974), izmantots ekspertatzinumu vienprātības novērtēšanai. Dati iegūti izmantojot rangu skalu;
- dispersiju analīze nosakot Fišera kritēriju: Vasermanis, Šķiltere (2003), Arhipova, Bāliņa (1990), Geske, Grīnfelds (2006),
- divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju: Raščevska, Kristapsone (2000)

Tika noteikti pētāmie jautājumi:

1. Teorētiski izstrādāto dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju izvērtēšana mājturības izglītības kontekstā.
2. Dzīves kvalitātes kā mājturības izglītības principa īstenošana pamatskolā.
3. Kā izpratne par dzīves kvalitāti veicina personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos

Iegūtie rezultāti dod vispusīgāku skatījumu par pētāmo problēmu- kā dzīves kvalitātes principa īstenošana mājturības izglītībā pamatskolā var veicināt personības pašrealizācijas vajadzības veidošanos. Dzīves kvalitātes principa īstenošanu izvērtēja gan priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” satura veidotāji un realizētāji, gan skolēni.

4.2. nodaļā „Dzīves kvalitātes principa atbilstības izvērtējums mājturības izglītībai pamatskolā” raksturota un izvērtēta dzīves kvalitātes principa atbilstība mājturības izglītībai pamatskolā. Pētnieciskajā daļā dzīves kvalitātes principa izvērtējums notika izmantojot ekspertatzinuma metodi. Eksperti novērtēja teorētiski izstrādāto dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju atbilstību priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” Pamatizglītības standartam (2006) un dzīves kvalitāti kā mājturības izglītības principu pamatskolā (5. tabula).

Datu matemātiskai apstrādei tika izmantots Kendala konkordācijas jeb vienprātības koeficients W. Konkordācijas koeficients $W = 0,816$ liecina par augstu ekspertu vienprātību. Būtiskuma jeb nozīmīguma līmenis $\alpha = 0,01$.

Autorprogrammas izvērtējums

Pētījuma uzdevums- noskaidrot respondentu- skolotāju un studentu kā topošo mājturības skolotāju viedokli par dzīves kvalitātes principa iekļaušanu mājturības izglītībā saistībā ar vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”, kuru izpratne un zināšanu un prasmju izmantošana veicina skolēna pašrealizācijas vajadzības veidošanos.

Respondentiem tika lūgts iepazīties un novērtēt autores izstrādāto mājturības izglītībā pamatskolā iegūstamo zināšanu un prasmju kopumu kā sasniedzamo rezultātu.

6. tabula

Rezultātu apkopojums vajadzību “būt”, “piederēt”, “kļūt” kontekstā

Atbilde	Studenti			Skolotāji	Pavisam
	2. kurss	5. kurss	Kopā		
Piekrītu	17	53	80	46	128
Daļēji piekrītu	3	15	18	2	20
Nepiekrītu	1	3	4	4	8
Kopā	21	88	102	51	153

Apkopojot visas iegūtās atbildes (6 tabula), visu trīs grupu respondentu kopumā pozitīvi novērtē dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušanu mājturības saturā, kā personības attīstību un pašrealizāciju veicinošus. Mazs ir to respondentu skaits, kuri daļēji piekrīt vai neatzīst par lietderīgu atsevišķu

jautājumu iekļaušanu mājturības izglītības saturā pamatskolā. Atbildes „daļēji piekrītu” būtu jāanalizē kontekstā ar respondenta skaidrojumiem, pretējā gadījumā tās nevar ņemt vērā, jo tās varētu liecināt arī par respondenta nekompetenci, vai nevēlēšanos nopietni iedziļināties jautājumu būtībā.

Proporcionāli pastāv lielāka sakritība starp 5. kursa studentu un mājturības skolotāju atbildēm. Iespējams tāpēc, ka liela daļa šīs auditorijas studentu līdzās mājturības skolotāja pieredzei ir ieguvuši arī lielāku dzīves pieredzi, kā arī kritiskāk izvērtēja jautājumu saturu un apguves lietderību. 2. kursa studentiem uz aptaujas brīdi vēl nebija pedagoģiskās pieredzes, nebija priekšstata par mājturības izglītības saturu šodien, tā apguves mērķiem un uzdevumiem. Lielākā daļa no viņiem balstījās uz savu pozitīvāku vai negatīvāku pieredzi, dažādu faktoru ietekmē, ko ieguvuši mājturības izglītībā pamatskolā apmēram pirms 5 gadiem. 2. kursa studenti neatbalsta jautājumu par kvalitatīva brīvā laika pavadīšanas iespējām un sava individuālā tēla veidošanas iekļaušanu mācību saturā. Viens no iemesliem ir fakts, ka daļai studentu ir izveidojusies negatīva pieredze, pārāk apjomīgās un sarežģītās rokdarbu daļas dēļ mājturības izglītībā pamatskolā, nesaista ar reālo, aktuālo dzīvē.

4.3. nodaļā „Dzīves kvalitātes principa īstenošana priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” autorprogrammā 5.- 9. klasē” aprakstīts un izvērtēts pētījums par skolēnu pašrealizācijas vajadzības veidošanos, izmantojot A. Pridānes mājturības autorprogrammu pamatskolā.

Autorprogrammā tika iekļauti, pēc ekspertu vērtējuma un skolotāju aptaujas precizētie, dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji kā mācību satura apguves rezultāts: zināšanas un prasmes (4. tabula). Dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji saistīti ar personības vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”. Autorprogrammas pilnveidošana balstījās uz 2.2. nodaļā pamatoto pētījumu, ka veidojot izpratni par dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem, vienlaicīgi notiek arī pašrealizācijas vajadzības veidošanās.

Bez tam autorprogrammā tika precizēti temati (3. tabula) un to apguvei paredzētais laiks Programmā arī paredzētas mūsdienīgu tehnoloģiju variēšanas un apguves iespējas. Pateicoties dzīves kvalitātes principa izmantošanai satura apguvē, saskaņots priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” mērķis, uzdevumi, saturs un rezultāti, saistot abas priekšmeta daļas- mājturību un tehnoloģijas.

Autorprogrammas izvērtējumam tika izmantotas ekspertatzinumu un skolēnu anketēšanas metodes. Pētījuma gaitā tika izvērtēta izstrādātā autorprogramma, pārbaudīta un pieņemta izvirzītā hipotēze.

Ekspertvērtējuma uzdevums- iegūt ekspertu atzinumu par pašrealizācijas vajadzības veidošanos priekšmetā “Mājturība un tehnoloģijas” 5.- 9. klasē, izmantojot satura apguvē autorprogrammu, kurā iestrādāts dzīves kvalitātes princips. Teorētiskie pētījumi deva iespēju saistīt izpratni par dzīves kvalitāti (to raksturojošie kritēriji un rādītāji) ar personības pašrealizācijas pazīmēm kā mācību programmas apguves sasniedzamo rezultātu. Tātad personības

pašrealizācijas vajadzības veidošanās notiek dzīves kvalitātes principa īstenošanas rezultātā mājturības izglītībā pamatskolā.

Pēc iepazīšanās ar autorprogrammu, eksperti novērtēja un ranžēja personības pašrealizācijas pazīmes cik lielā mērā tās izpaužas autorprogrammā. Eksperti atzina, ka autorprogrammas īstenošanas rezultātā skolēniem veidojas pašrealizācijas vajadzība.

Aprēķinātais konkordācijas koeficients $W = 0.675$ ($\alpha = 0,01$) liecina par ekspertu vienprātību.

Eksperti pozitīvi novērtēja dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušanu mājturības izglītībā, un, ka tie pietiekami plaši raksturo dzīves kvalitāti. Eksperti tāpat atzina, ka apgūstamā tematika ir aktuāla skolēnam personīgās dzīves vides veidošanā nākotnē.

Autorprogramma tika pārbaudīta Jelgavas 4. vidusskolā no 2003. gada rudens līdz 2007. gada maijam 5.- 9. klasēs priekšmeta “Mājturība un tehnoloģijas” satura apguvē. Pēc tam tika organizēta skolēnu aptauja.

Aptaujas uzdevums- noskaidrot vai, izmantojot dzīves kvalitāti kā mājturības izglītības principu (ar speciāli veidotas autorprogrammas palīdzību, kurā iestrādāti dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji), skolēniem veidojas izpratne par dzīves kvalitāti un pašrealizācijas vajadzība.

Skolēniem tika lūgts novērtēt mājturības izglītības rezultātus (iegūtās un izmantojamās zināšanas un prasmes). Pētījuma sākumā tika izvirzīta nulles hipotēze: **lai veidotos izpratne par dzīves kvalitāti un notiktu skolēnu pašrealizācijas vajadzības veidošanās, nav atšķirības starp grupu kurā izmanto autorprogrammu (iekļauti dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji), un grupām, kurās neizmanto autorprogrammu.**

Datu apstrādei tika izmantotas divas metodes: dispersiju analīze, nosakot Fišera kritēriju (Arhipova, Bāliņa, 1990, 115) un divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju (Raščevska, Kristapsone, 2000, 196). Rezultāti tika fiksēti un apkopoti tabulās pēc atbilžu skaita. Pēc tam ranžēti pēc izmantoto zināšanu un prasmju biežuma, kā arī veikta datu statistiskā apstrāde izmantojot aprakstīto metodiku.

Aprēķini liecina, ka visās grupās atšķirības ir statistiski nozīmīgas. Līdz ar to nulles hipotēzi (par divu sadalījumu līdzību) ir iespējams noraidīt.

Iespējami lielākas objektivitātes iegūšanai tika veikts atkārtots eksperiments pēc gada- 2008. gadā, izmantojot tās pašas datu statistiskās apstrādes metodes. Konstatēts, ka dzīves kvalitātes principa īstenošanas rezultātā skolēniem veidojas izpratne par dzīves kvalitāti un pašrealizācijas vajadzība. Uz to norāda skolēnu aptaujā iegūtie rezultāti. Gan pētījumā izmantotā dispersiju analīzes metode, nosakot Fišera kritēriju gan divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju liecina, ka programma ir statistiski nozīmīga- būtiski ietekmē skolēnu izpratni par dzīves kvalitāti un pašrealizācijas vajadzības veidošanos. Uz to norāda skolēnu aptaujā iegūtie rezultāti. Gan pētījumā izmantotā dispersiju analīzes metode, nosakot Fišera

kritēriju gan divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju liecina, ka programma ir statistiski nozīmīga- būtiski ietekmē skolēnu izpratni par dzīves kvalitāti pašrealizācijas vajadzības veidošanos:

- eksperimentālajā grupā M4 (Jelgavas 4. vidusskolas 9c klases meiteņu grupā), apgūstot autorprogrammu, izpratne par dzīves kvalitāti, pašrealizācijas vajadzības veidošanās ir vairāk izteikta nekā kontrolgrupās Z4 un M1. Priekšstatu par atšķirībām dod atbilžu mediānas: M4 grupā Me= 7, M1 grupā Me= 5,5 un Z4 grupā Me= 3. Līdzīgu rezultātu uzrāda arī atkārtoti pētījumi 2008. gadā: M4 grupā Me= 7,5, M1 grupā Me= 5,5 un Z4 grupā Me= 3;
- dispersiju analīze nosakot Fišera kritēriju ļauj secināt, ka programma būtiski ietekmē pašrealizācijas vajadzības veidošanos, kas ir izteiktāka eksperimentālajā grupā M4 ($\alpha = 0,05$);
- divu savstarpēji neatkarīgu izlašu salīdzināšana ar U kritēriju, arī ļauj secināt, ka programma būtiski ietekmē skolēnu izpratni par dzīves kvalitāti un pašrealizācijas vajadzības veidošanos. Tā ir izteiktāka eksperimentālajā grupā M4.

Secinājumi

Mūsdienīgai mājturības izglītībai jāakcentē:

- izpratnes veidošanos par garīgajām, sociālajām un kultūras vērtībām, materiālo resursu atbildīgu, mērķtiecīgu un radošu izmantošanu personīgās mājturības organizēšanai, indivīda, ģimenes un visas sabiedrības augstāka labklājības līmeņa, dzīves kvalitātes sasniegšanai;
- personības attīstības veicināšanu, risinot cilvēkam aktuālas problēmas, kas piešķir dzīvei jēgu, kā dzīvot saskaņā ar vērtībām un ideāliem savas dzīves kvalitātes uzlabošanai; tas ļauj attīstīt pašapziņu, izkopt individualitāti, gūt radošas darbības un personības pašizpaušmes pieredzi, apzināties savu spēju un interešu realizāciju nākotnē.

Pamatizglītības standarta “Mājturība un tehnoloģijas” (2006) mērķis un uzdevumi un saturs ir nekonkrēti saistībā ar apgūstamajām zināšanām, prasmēm un skolēna personības attīstību. Tādēļ īpaši aktuāls ir temats vienotīgs princips, kas kalpo par pamatnostādni saturam, mērķim, uzdevumiem, rezultātiem.

Humānpedagoģijas atziņas nosaka konceptuālo pieeju priekšmeta „Mājturības un tehnoloģijas” mērķim, uzdevumiem, saturam un mācībās sasniedzamajiem rezultātiem, kā arī pedagoģiskajiem principiem, kuri jārealizē, lai sasniegtu rezultātus. Izvirzot par mājturības izglītības principu dzīves kvalitāti, izpratne par to raksturojošiem kritērijiem (ekonomikas, sociālo, garīgo) un rādītājiem, vieno priekšmeta apguves mērķi, uzdevumus, rezultātu,

kā arī mācību priekšmeta saturā iekļautos daudzus tematus, sekmē zināšanu un prasmju radošu izmantošanu.

Dzīves kvalitāti mājturības kontekstā vērtē pēc trim kritērijiem, ko raksturo virkne rādītāju:

- 1) **ekonomiskā**- raksturo dzīves līmeni un nodrošina cilvēka vajadzības;
- 2) **sociālā**- vērsti uz personības attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un drošību;
- 3) **garīgā**- veido personības dzīves mērķi (jēgu).

Dzīves kvalitāte ir mājturības izglītības atslēgas vārds, kas ar tās kritērijiem (ekonomisko, sociālo un garīgo) un rādītājiem ir līdzeklis mācību priekšmeta satura veidošanai pamatskolā.

Eksperti pozitīvi novērtē dzīves kvalitātes kritēriju un rādītāju iekļaušanu autorprogrammā dzīves kvalitātes principa īstenošanai mājturības izglītībā. Rezultāts norāda, ka ekspertu atbildēs pastāv laba sakritība.

Pašrealizācijas vajadzības veidošanās mācību procesā skolēnam notiek sakarībās ar vides nosacījumiem kā apzināta sevis veidošana un savu individuālo spēju atklāšana, kas izpaužas izpratnē par dzīves jēgu, izvēles brīvībā, radošā darbībā, izmantojot dotās iespējas un realizējot savas vajadzības un intereses personīgās dzīves organizēšanai. Pašrealizācijas vajadzības veidošanās pazīmes iekļaujas dzīves kvalitātes kritērijos un rādītājos.

Personības vajadzības dzīves kvalitātes kontekstā, saskaņā ar prasībām mājturības izglītības satura apguvei pamatskolā, notiek, apmierinot vajadzības „būt”, „piederēt”, „kļūt”. Vajadzība „būt” ietver pamatprasmes, kas nodrošina indivīda fizisko, psiholoģisko, garīgo esību. Vajadzība „piederēt” norāda uz personas saderību ar fizisko, sociālo vidi, piederību sabiedrībai. Vajadzība „kļūt” attiecas uz mērķtiecīgām aktivitātēm, ko indivīds veic, lai sasniegtu personiskos mērķus, vēlmes, cerības. Saistot dzīves kvalitātes kritērijus (ekonomisko, sociālo un garīgo) un rādītājus ar vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt” un iekļaujot tos mājturības izglītības saturā pamatskolā var sekmēt izpratni par dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitātes princips mājturības izglītībā pamatskolā atbilst humānpedagoģijas principiem un izsaka tās jēgu, veidojot sakarību starp mērķi, uzdevumiem, saturu un rezultātiem, kā arī ietver dzīves kvalitātes kritēriju un vajadzību „būt”, „piederēt”, „kļūt” vienotību. Tā rezultātā veidojas skolēna pašrealizācijas vajadzība.

Pētījuma gaitā izvērtēta autores izstrādātā autorprogramma. Pārbaudīta un pieņemta izvirzītā hipotēze- **dzīves kvalitātes kā mājturības izglītības principa īstenošana pamatskolā, ir sekmīga, ja:**

- priekšmeta programmas mērķis, uzdevumi, saturs un rezultāti atbilst dzīves kvalitātes kritērijiem (ekonomikas, sociālajam un garīgajam) un rādītājiem mājturības kontekstā;

- skolēniem veidojas izpratne par dzīves kvalitāti un vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”, ko vērtē ar dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem;
- skolēniem veidojas pašrealizācijas vajadzība, uz ko norāda mājturības zināšanu un prasmju izmantošana mācībās un ikdienas dzīvē un izpratne par dzīves kvalitāti, jo tā izsaka personības dzīves jēgu, mērķi, sasniedzamo rezultātu un izpaužas morālo un garīgo vajadzību līdzsvarā.

Par pašrealizācijas vajadzības veidošanos, izmantojot mājturības izglītībā pamatskolā pilnveidotu autorprogrammu, liecina skolēnu izpratne par dzīves kvalitāti un vajadzībām „būt”, „piederēt”, „kļūt”, ko vērtē ar dzīves kvalitātes kritērijiem un rādītājiem:

- eksperti atzīst, ka autorprogrammas īstenošanas rezultātā skolēniem veidojas pašrealizācijas vajadzība. Rezultāti liecina, ka ekspertu atbildēs pastāv laba sakritība ($W=0,81$; $\alpha=0,01$);
- skolēnu aptaujā iegūtie rezultāti un datu statistiskās apstrādes metodes-dispersiju analīzes metode, nosakot Fišera kritēriju un divu izlašu sadalījumu salīdzināšana ar U kritēriju- ļāva konstatēt, ka eksperimentālajā grupā, apgūstot autorprogrammu, pašrealizācijas vajadzības veidošanās ir vairāk izteikta nekā kontrolgrupās. Konstatēts, ka nulles hipotēzi var noraidīt ($\alpha= 0,01$) un pieņemt, ka pastāv statistiski nozīmīgas programmu vērtējumu atšķirības.

Ieteikumi

Mājturības izglītības aktualitātes, satura un apgūstamā rezultāta formulēšanas pamatā ir jābūt jautājumiem, ko nosaka skolēnu un pieaugušo nepietiekamas zināšanas personīgās mājturības vadīšanā. Skolēniem ir jāveido izpratne par labklājības materiālo bāzi, kuru nosaka mājas darba rezultāti, to izpildes kvalitāte, centrālo uzmanību vēršot uz attiecīgo resursu pārzināšanu un nodrošināšanu cilvēka vajadzību apmierināšanai.

Starptautiskās Mājas ekonomikas federācijas formulētie mērķi un uzdevumi, izstrādātie dokumenti par Latvijas attīstības perspektīvām, kā arī vadošo mājas ekonomikas speciālistu ieteikumi izvirzot par prioritāti cilvēka dzīves kvalitāti, ir vērā ņemami arī mājturības izglītībā Latvijā.

Dzīves kvalitātes princips ir izmantojams mājturības izglītībā no pamatskolas līdz augstskolu izglītības programmām un tālākizglītībā, arī priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” programmas 5.- 9. klasei pilnveidošanai. To var realizēt iestrādājot programmā dzīves kvalitātes kritērijus un rādītājus.

Dzīves kvalitātes princips un mūsdienu prasības izglītībai nosaka nepieciešamību turpmāk pētīt, koriģēt un precizēt priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” mērķi un uzdevumus, to sakarību ar mācību saturu un rezultātu.

Priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” mērķim, uzdevumiem un saturam ir jābūt vērstiem uz personības attīstību, ievērojot skolēnu vajadzības.

Nozīmīga personības veidošanās vajadzība ir pašrealizācijas vajadzības veidošanās.

Istenojot priekšmeta „Mājturība un tehnoloģijas” programmu pamatskolā, izpratnes par vajadzību „būt”, „piederēt”, „kļūt” apmierināšanai, programmas saturam, mērķim, uzdevumiem un rezultātam ir jāveicina pašrealizācijas vajadzības veidošanos, uz ko norāda skolēna spēja: virzīties uz izvēlētu mērķi no plānošanas līdz ieceres realizēšanai; izjust pašvērtību, labu pašsajūtu, apmierinātību ar savu dzīvi; būt aktīvā dzīves pozīcijā; meklēt savu „Es”; būt brīvam savā izvēlē; būt radošam.

Pētījumu rezultātu aprobācija

Promocijas darba izstrādes gaitā iegūtās atziņas apkopotas zinātniskās publikācijās un referātos. Par promocijas darbā atspoguļotajiem pētījumiem autorei ir zinātniskie raksti Latvijas Zinātnes padomes atzītajos izdevumos, kā arī autore ir referējusi starptautiskās zinātniskās konferencēs.

Referāti zinātniskajās konferencēs

1. Pridāne A. 2009. The specifics of home economic education in the content of life quality in Latvia and Europe. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality*. 2009. gad 29.- 30. maijā. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
2. Pridāne A., Andersone I. 2009. Collaboration of university and school in organizing practice. Referāts starptautiskajā konferencē *Sadarbība ilgtspējīgas izglītības nodrošināšanai: izglītības vadība, pētniecība, prakse, teorija* 2009. gada 27.- 29.aprīlī. LAPSA.
3. Pridāne A. Home economics role in students progress to self-realization. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē “*Sabiedrība, Integrācija, Izglītība*” 2007.gada 23.- 24.februāris. Rēzekne, Rēzeknes augstskola. Pedagoģijas fakultāte, Personības socializācijas pētījumu institūts.
4. Pridāne A., Briede B. Dzīves kvalitātes kritēriji, to vieta mājturības standartā un augstskolas programmā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality*. 2006.gada 27.- 28. aprīlis. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts.
5. Pridāne A. Dzīves kvalitātes kritēriji mājturībā vispārējā un augstākajā izglītībā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality*. 2006.gada 27.- 28. aprīlis.

- Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts.
6. Pridāne A. Mājturības stunda kā darbības vide ģimenes dzīvei. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Lauku vide. Izglītība. Personība*. 2003.gada 27.- 28. marts. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
 7. Pridāne A. Uz darbību orientētas mācības. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Personība. Laiks. Komunikācija*. 2001. gada 1.- 2.marts. Rēzekne, Rēzeknes augstskola.
 8. Pridāne A. Mājturība priekšmeta attīstība. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Sadarbība un kompetence izglītībā*. 2000. gada 4.- 6. maijs. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
 9. Pridāne A. *Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei*. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. 1999. gads. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
 10. Pridāne A. 2005. Radošas darbības nozīme skolēna personības pilnveidošanā mājturības stundās. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Domāšanas attīstība un izglītība*. 2005. gads. Rīga, Dobeles, Latvijas asociācijas LSPA, Latvijas asociācija “Domāšanas attīstība”, Dobeles bērnu un jauniešu centrs.
 11. Pridāne A 2000. Starppriekšmetu saikne Mājturībā un veselības mācībā. Zinātniskās konferences *Mājturība. Skolotājs. Skolēns*, Rīga, SAC. 27.- 28. aprīlī.
 12. Pridāne A. 1999. Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
 13. Pridāne A 1998. Par mājturības priekšmeta saturu. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. 1998. gada februāris. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
 14. Pridāne A 1998. Dažas atziņas par skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanu. Referāts starptautiskajā konferencē *Mājturības pedagoģiskās aktualitātes*. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.

Publikācijās vispāratzītos zinātniskos recenzējamos izdevumos

1. Pridāne A. 2009. The specifics of home economic education in the content of life quality in Latvia and Europe. Starptautiska zinātniska konference. In: *Proceedings of the International Conference Rural Environment. Education. Personality*. No. 4. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 116.-126. lpp. ISBN 978-9984-48-002-2, (CABI full texts, Proquest, EBSCO datu bāzes).

- Pridāne A. 2006. Dzīves kvalitātes kritēriji, to vieta mājturības standartā un augstskolas programmā. Starptautiska zinātniska konference. In: *Proceedings of the International Conference Rural Environment. Education. Personality*, Journal of Science Education, Volume 7, 2006, Special Issue, Colombia, Bogota, pp. 53.- 55. ISSN 0124- 5481, (CA, ERIC, ERA datu bāzes).
3. Pridāne A., Briede B. 2006. Dzīves kvalitātes kritēriji mājturībā vispārējā un augstākajā izglītībā. Starptautiska zinātniska konference. In: *Proceedings of the International Conference Rural Environment. Education. Personality*, Journal of Science Education, Volume 7, 2006, Special Issue, Colombia, Bogota, pp. 56.- 59. ISSN 0124- 5481, (CA, ERIC, ERA datu bāzes).
 4. Pridāne A. 2003. Mājturības stunda kā darbības vide ģimenes dzīvei. Starptautiskas zinātniskas konferences *Lauku vide. Izglītība. Personība* raksti, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte 58.- 62. lpp. ISBN 9984- 596-57-5.
 5. Pridāne A. 2000. Mājturība priekšmeta attīstība. Starptautiskas zinātniskas konferences *Sadarbība un kompetence izglītībā* raksti. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte 285.- 289.lpp. ISBN 9984- 596- 27- 3.
 6. Pridāne A 1998. Dažas atziņas par skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanu. Starptautiskas konferences *Mājturības pedagoģiskās aktualitātes* referāti. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte,101.-102. lpp. ISBN 9984- 596- 10- 9.

Pārejās publikācijas

1. Pridāne A. 2007. Home economics role in students progress to self-realization. Starptautiskas zinātniskas konferences “Sabiedrība, Integrācija, Izglītība” raksti, Rēzekne, Rēzeknes augstskola. Pedagoģijas fakultāte, Personības socializācijas pētījumu institūts, pp.264.- 269, ISBN 978-9984-779-41-6.
2. Pridāne A. 2005. Pašvērtējums mācībās. *Skolotājs* 1 (49), 76.- 78. lpp. ISSN 1407-1045.
3. Pridāne A. 2005. Radošas darbības nozīme skolēna personības pilnveidošanā mājturības stundās. Starptautisko zinātnisko konferenču *Domāšanas attīstība un izglītība* raksti, Rīga: Dobeles: Latvijas asociācijas LSPA, Latvijas asociācija “Domāšanas attīstība”, Dobeles bērnu un jauniešu centrs, 81.- 87. lpp.
4. Pridāne A. 2001. Uz darbību orientētas mācības. Starptautiskas zinātniskas konferences *Personība. Laiks. Komunikācija* raksti, II sējums, Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 94.- 97. lpp. ISBN 9984-585-49-2.
5. Pridāne A. 1999. Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei. Starptautiskas zinātniski praktiskās

konferences *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas* raksti, Rēzekne, Rēzeknes Augstskola, 21.- 122. lpp. ISBN 9984-585-49.

6. Pridāne A. 1998. Par mājturības priekšmeta saturu. Starptautiskas zinātniski praktiskās konferences *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas* raksti, I. sējums, Rēzekne, Rēzeknes Augstskola, Pedagoģijas fakultāte, 86.- 87. lpp. ISBN 9984- 585- 98-0.

Sagatavoti metodiskie materiāli

1. Pridāne A. 2007. Dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji mājturības izglītībā. Projekta *Mājturības un karjeras izglītība Latvijas laukiem Eiropas savienības kontekstā* raksti, kompaktdisks, Jelgava: LLU.
2. Pridāne A. 2006. Jaunā pamatzglītības standarta Mājturība (rokdarbi) ieviešana. Projekta *Inovatīvais un tradicionālais mūdienu skolā* metodisks rakstu krājums "Palīgs jaunajam skolotājam" 2. daļa, Jelgava: LLU, 62.- 69. lpp.
3. Pridāne A. Pašizvērtējums kā mācību procesa sastāvdaļa. Projekta *Inovatīvais un tradicionālais mūdienu skolā* metodisks rakstu krājums "Palīgs jaunajam skolotājam" 2. daļa, Jelgava: LLU, 88.- 99. lpp.
4. Pridāne A. 2004. Mācību līdzeklis 5.-9. kl. Elektroierīces mūsu ikdienā. Rīga, SIC.
5. Pridāne A. 2004. Praktiskie darbi mājturībā 7 klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
6. Pridāne A. 2003. Praktiskie darbi mājturībā 9 klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
7. Pridāne A. 2002. Praktiskie darbi mājturībā 6 klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
8. Pridāne A. 2002. Praktiskie darbi mājturībā 8 klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
9. Pridāne A. 1999. Uzdevumu krājums mājturībā 5.- 9. klasēm, Rīga, Zvaigzne ABC.
10. Pridāne A. 1998. Praktisko darbu burtnīca mājturībā 5. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.

Akceptēti raksti publicēšanai

1. Pridāne A., Andersone I. 2009. Collaboration of university and school in organizing practice. Starptautiskā konference *Sadarbība ilgtspējīgas izglītības nodrošināšanai: izglītības vadība, pētniecība, prakse, teorija*. LAPSA.

Latvia University of Agriculture
Institute of Education and Home Economics

Aija Pridane

**Implementation of the Principle of Life Quality in Home
Economics Education at Basic School**

Synopsis of Promotion Paper
For the Scientific Degree in Pedagogy (Dr. paed)

Sub- Discipline: School Pedagogy

Jelgava, 2009

Ph.D. thesis was worked out at the Institute of Education and Home Economics of the Faculty of Engineering at Latvia University of Agriculture within the period of time from 2002 till 2009

Doctoral study programme- Pedagogy

Sub- discipline- School Pedagogy

Scientific adviser

Dr. paed. professor Baiba Briede

Reviewers

Dr. paed., professor Inese Jurgena, Riga Teacher Training and Educational Management Academy

Dr. paed., professor Elita Volāne, Riga Teacher Training and Educational Management Academy

Ph. D. professor of home economics Kaija Marketta Turkki, University of Helsinki

General Description of Ph. D. Thesis

Pridāne A. 2009. Implementation of the Principle of Life Quality in Home Economics Education at Basic School, Jelgava: Latvia University of Agriculture- 160 pp, 21 table, 339 sources in Latvian, English, Russian and German languages.

The Ph. D. Thesis consists of an introduction, 4 parts, conclusions and 14 appendices. The author finished doctor study programme and worked as a lecturer at Latvia University Agriculture Institute of Education and Home Economics for 12 years and 19 years she has been working as a teacher of home economics at Jelgava secondary school Nr 4.

The driving force of the development of Latvia is an individual — his/her knowledge, skills and desire to perfect them and use actively for the improvement of society and one's life. UNO, Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (2006), Latvian National Development Plan for 2007- 2013 (2006) emphasize that the quality of a human life is a significant factor for the country's development on the whole. The basic objectives for the strategy of sustainable development of Latvia till 2030 are: happy people in the prosperous country, sustainable and healthy way of life, creative and tolerant society (2008). The Memorandum on Lifelong Learning (2000) also emphasizes the necessity to improve and harmonize the quality of an individual and society's life; there had been set the aim *to have a better life*. International Federation for Home Economics (IFHE) has set the quality of life as the main goal of its activities for the period from 2005 till 2008 (Notes on "Quality of Life", 2005). But in the guidelines for 2009-2012 (IFHE, Home Economics beyond 100 Years, 2008) there had been emphasized the insight into the optimal and sustainable life in all fields: political, social, cultural, ecological, economical and technological fields, at the global and local levels. It is common to the priority set in the Latvian National Development Plan (2007- 2013)- the quality of life. But sustainability, alongside with the welfare and safety, has been pointed out as the third part in the guidelines of the strategically developmental goal of Latvia: *to have a better life* (Latvijas izaugsmes modelis, 2005). The topicality of life quality and the having insight into it is significant in the field of home economics education, which lasts all life long. It begins in the family and is related to both spiritual and material values.

In knowledge-based society, individuals themselves plan and arrange their life- they are able to use the resources they have at their disposal for the benefit of themselves and the society; they are competitive; they can successfully live in the ethnic and language diversity existing in the cultural environment.

Irrespective of the fact, what kind of career a pupil might choose, he/she must learn how to be responsible for the arrangement of one's life. The

diversity of home economics education particularly facilitates the pupils' insight into the quality of life and the possibilities of its development. "Home Economics and Technologies" subject at basic school covers the themes, which promote also deeper insight into the ideas of economics, culture and social sciences and technologies. Knowledge and skills, acquired at the lessons of "Home Economics and Technologies" subject, the pupils apply in their everyday life, gradually developing lateral insight into the life quality and the possibilities and ways of achieving it.

While performing the study, the author tries to find the solution of several problems. They are related to: the unity of the aim, objectives, content and planned result of home economics, the use of the principle of life quality for the subject of "Home Economics and Technologies" at basic school level, the significance of acquired knowledge and skills in the sense of life quality and the formation of an individual's self-realization need, the society's insight into the meaning of home economics within the cultural and economical context.

The content and name of the home economics has significantly changed over the years. It was influenced by both the socio-economical status of society and the requirements set for the education by the society. For a long period of time, home economics had been connected with the pupils' practical training to be ready to work, as well as the acquisition of needlework, forgetting about the significance of the school subject in the development of the pupil's individuality.

Nowadays home economics education is included into the programmes of general basic education as a compulsory school subject. In the Standard of Basic Education (Regulations on the State Standards of Basic Education and School Subjects of Basic Education, 2006) all school subjects are divided according to the disciplines. School subject "Home Economics and Technologies" is included into the discipline "A Human and the Society", emphasizing a pupil with his/her needs and interests, developing understanding about the interaction processes, which take place in a household and society. It means that home economics education should provide an individual with an opportunity to learn, how to live in the rapidly changing society by ensuring the insight into the individual's opportunities to use his/her potential for the ensuring of his/her and society's welfare in the future.

Nowadays the home economics education in many countries is based on economics, social and cultural fields, analyzing the formation of a socially responsible individual, acquiring knowledge and gaining insight into the human habitat environment, evaluation and using of one's possibilities for the improvement of life quality.

In Latvia, unlike in other countries, "Home Economics and Technologies" subject at an basic school is still an integrated school subject, consisting of two parts- **home economics** (this part covers issues regarding the environment of a human life, way of life, financial provision, food, clothing, traditions and

culture) and **technologies** (acquisition of various technologies and possibilities to use resources-materials and special equipment related to them with the aim to improve one's habitat environment by making things, useful in the household, including clothes, and at the same time- by finding an opportunity for the creative self- expression).

The existing Standards of Basic Education (2006) clearly determines the knowledge, skills and attitudes to be acquired by a pupil. However, the defined aim of the acquisition of home economics content is capacious and therefore it is difficult to understand the principles, uniting the goal, objectives and many themes, included into the content of the school subject. When developing the programme of the subject "Home Economics and Technologies", it is necessary to answer the question, what is the role of the subject for an individual's development. It is impossible to see that also in the sample programme "Home Economics and Technologies" (2005) provided by the Centre for Curriculum Development and Examinations at the Ministry of Education and Science.

Piorkowsky (Piorkowsky, 2003) and Eglite (2003) define the following as the significant objective of a school subject: the positive achievement of an individual's mental status, the satisfaction with one's life and activities. It is common to the objectives set in the subject's standard (2006): to provide an opportunity for a pupil to gain the understanding about home as the corresponding and qualitative environment for an individual's personal life and activities, to know one's opportunities and creative potential, to be able to solve the problems at one's home, in a family, harmonizing family and individual needs. However, the fragmented content and objectives of home economics education is still a problem, because there is no clear insight into the significance of knowledge and skills for the individual's development.

By setting life quality as the principle of home economics education, there had been united the aim, objectives, results of acquisition, many themes, as well as there had been promoted the creative application of knowledge and skills, facilitated the insight into the life quality and the formation of an individual's self-realization need.

Research object

Home economics educational process at basic school

Research subject

The implementation of life quality principle in the programme of home economics at basic school

The aim of the research is

to substantiate and evaluate the possibility of the implementation of life quality principle in the home economics education at basic school for the

comprehension and description of the formation of life quality and self-realization need

Research hypothesis

Implementation of the principle of life quality in home economics education at basic school is successful, if:

- the aim, objectives, content and results of home economics education correspond to the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality within the home economics context;
- the pupils comprehend the life quality and the needs “to be”, “to belong” and “to become”, which are evaluated by the criteria and indicators of life quality;
- the pupils develop the need for self-realization, which is proved by the application of home economics knowledge and skills during study process and in everyday life and by comprehension the life quality, because it expresses the sense and goal of an individual’s life, the result to be achieved and manifests a balance between moral and mental needs.

Research objectives are to:

- analyze the scientific literature on the life quality; the acquisition of socialization and culture, formation of an individual’s needs and self-realization need; the principles of humanistic pedagogy for home economics education;
- substantiate the principle of life quality, establishing the relation between the criteria and indicators of life quality, needs and the goal, objectives, content and result of home economics education;
- study the views, expressed by teachers, teaching staff, the specialists of home economics at the Centre for Curriculum Development and Examinations, students and pupils on the inclusion of life quality criteria and indicators into the home economics education at basic school;
- improve the author’s programme for the subject “Home Economics and Technologies” for forms 5-9, including into it the principle of life quality;
- test in practice the author’s programme in home economics education at basic school and to evaluate, how the principle of life quality facilitates the comprehension of life quality and the formation of self-realization need.

Study methodological basis is formed by:

- The conclusions drawn concerning the problems of art of life: Aristotelis (1925,1984), Ådler (1992), Dauge (1928), Däle (1994), Kants (1965), Platons (1968) a. o.

- Life quality according to modern understanding, on the basis of the concepts of happiness, welfare, meaning of life, art of life: Klīve (1998), Kūle (2006), Lasmane (2004, 2006), Marsels (Marcel, 1965), Milts (2001), Ness (2004), Rubenis (1994), Šmids (2001), Spensers (1902), Spinoza (1927), Шопенгауер (1992), Šuvajevs (1999, 2007).
- Conceptual insight into the life quality and the substantiation of its criteria and indicators:
 - Economical criterion: Bela (2006), Бестужев–Лада (1978), Glatzer (1984), Kinslejs (2001), Кошелев, Захарченко (1992), McGregor, Goldsmith (1998) Райзберг (1994), Steigens (1993), Суббето (1994), Tisenhofs (2006), Ван Гиг (1981), а. о.
 - Social criterion: Бестужев– Лада (1978), Gelbreits (1970), Кошелев, Захарченко (1992), McGregor, Goldsmith (1998), Steigens (1999), Solovjovs (2004), Суббето (1994), Сухов (2004), Stola (2001) Zapf (1983), Zera, Zobena (1997), Zhang Huajin (2005) а. о.
 - Mental criterion: Frankena (1973), Франкл (1997), Fromm (1979), Gelbreits (1970), Kant (1965), Kūle (2006), Milts (2001), Платон (1968), Raščevska (2005), Solovjovs (2004), Stola (2001), Суббето (1994), Сухов (2004), Šmids (2001), Šuvajevs (1999, 2006., 2007), Шопенгауер (1990), Татаркевич (1981), Zapf (1983), Zhang Huajin (2005) а. о.
- Theories of the formation of an individual's needs: Асмолов (1979), Božoviča (1975), Eriksons (1963), Карпова (1998), Леонтьев (2004), Magnusson, Toerestad (1996), Maslow (1971, 1999), Платонов (1977), Рубинштейн (1957), Выготский (1931/ 2004) а. о.
- Life quality in relation to the insight into the needs: Allardt (1993), Arreger (1999), Арендт (2000), Bandura (1977), Debors (2002), Delors (2001), Фрейд (1991), Фромм (1993), Heidegers (1956), Келвин, Холли (1997), Kūle (2006), Marcel (1965), Maslow (1954), Ness (2004), Петровский (1977), Rotter (1975), Schweitzer (1995), Šuvajevs (2007), Vorobjovs (2002), Ядов (1975).
- Theories of the formation of self- realization need: Arreger (1999), Ādlers (1992), Alijevs (1998.), Божович (1968), Eriksons (1963), Фромм (1993), Hjuits (2000), Garleja (2003), Gage, Berliner (1991), Goldstein (1963), Korduels (1999), Костюк (1940), Linde (2003), Maslow (1971, 1999), Мясищев (1957), Allport (1961), Платонов (1977), Петровский (1987, 1979), Rogers (1961, 1993), Выготский (1935), Зобов, Келасьев (2000) а. о.
- Insight into the socialization and cultural values: Andersone (2004), Ādlers (1992), Беляева (1983), Бронфенбреннер (1981) Child (1954), Маслоу (1999), Milts (2000) Gage, Berliner (2001) Geulen,

Hurrelmann (1980), Peukert (1998), (Шацкий,1963), Zepa, Zobena, (1996) a. o.

- Insight into the life quality as an important part of home economics education: Benn (2001), Bertsch (2003), Bloser-Reisen (1980), Eglīte (1998,2003), Kettschau (2003), Kitsons (2000), Methfessel (2001, 2003), Piorkowsky (2003), Rapin (1991), Richarz (2000, 2001), Schlegel- Matthies (1998), Schweitzer (1995), Thiele- Witting (1993,1996,2000), Turkki (2001) a. o.
- The principles of humanistic pedagogy in education: Амонашвили (2001), Alijevs (2005), Gage, Berliner (1991), Huit (1995), Maslow (1954), Толстой (1996), Вентцель (1999), Вернадский (2001), Krastiņa, Pipere (2004) a. o.

There were qualitative and quantitative research methods applied for the performing of the experiment: Cohen, Manion (1999), Geske, Grīnfelds, (2006), Glasser, Strauss (1967), Kristapsone (2008), Kroplis, Raščevska, (2004), Plotinskis, (2001), Strauss, Corbin (1998), Robson (1999), Vorobjovs (2003).

Data obtaining and mathematical processing methods: Arhipova, Bāliņa, (1990), Бешелев (1974), Cohen, Manion (1999), Geske, Grīnfelds, (2006), Kristapsone, Raščevska, (2000), Kristapsone (2008), Robson (1999), Vasermanis, Šķiltere (2003).

The above mentioned cognitions had been viewed in the context of the documents of the Republic of Latvia and the European Union on the guidelines of educational development for the years 2007- 2013, the Memorandum on Lifelong Learning (2000), the Law on Education (1999), report of the European Commission (White Paper) Teaching and Learning- the Way towards an Educated Society (1995), UNO, Latvian National Development Plan for 2007-2013 (2006), the Model of Latvia's Development (2005), Latvia's Sustainable Development Strategy 2030 (2008), the law of the Republic of Latvia "On the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage" (2004), Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (2006), the goals of International Federation for Home Economics (IFHE) for the period from 2005 till 2008 and its guidelines for 2009- 2012, State Standards of Elementary Education (2006), Standards of Elementary Education "Home Economics and Technologies" (2006).

Research methods:

1. Theoretical methods:
 - analysis of theoretical literature (literature on pedagogical, psychological, philosophical, ethical, economical, sociological issues);

- analysis of normative sources (documents of the Republic of Latvia and the EU, statistical data; standards of home economics education).
- 2. Empirical methods:
 - data obtaining methods:
 - expertise;
 - survey;
 - experiment;
 - statistical processing of data:
 - Kendall's coefficient of concordance;
 - variance analysis, when determining Fischer's criterion;
 - comparing of the distribution of two selected samples with U criterion.

Research base and respondents:

The students (34) and teaching staff (8) of the Institute of Education and Home Economics of the Faculty of Engineering of Latvia University of Agriculture, specialists of home economics at the Centre for Curriculum Development and Examinations of the Ministry of Education and Science, pupils from Jelgava Gymnasium No.1 (25) and 51 pupils from Jelgava Secondary School No.4, 21 teachers from the Methodological Association of Home Economics teachers from Jelgava City, Jelgava District and Dobeles District.

Table 1

The Developmental Stages of the Thesis

Stages	Theoretical studies	Practical activities and experimental researches
Stage 1	2000 – 2001: Analysis of the situation, identifying of the problems, choosing of the research object, subject and the theme.	
	1. Evaluation of home economics education at basic school level in Latvia (programmes and standards from 1965 till 2000) and foreign experience in the field of home economics education. 2. Analysis and evaluation of the documents related to the priorities of the state development and the educational reform. 3. Studies of the cognitions drawn by the representatives of humanistic pedagogy. 4. Specifying of the theme, aim and objectives.	1. Participation in the elaboration of the home economics standards of basic school level, developed by the Centre for Curriculum Development and Examinations (since 1998). 2. There had been developed review on the changes of curriculum, goals and objectives in the standards and programmes of home economics education at basic school level within period of time from 1978 till 2001.
Stage 2	2002– 2004: The development of hypothesis on the principle of life quality in the home economics education at basic school.	
	1. Studies of ethics and philosophical trend “Life Art”. 2. Studies of the concept “life quality”, setting of its characteristic criteria and indicators and the development of the substantiation within the context of home economics. 3. Studies of the need for individual’s self-realization within the context of home economics education. 4. Studies of a pupil’s needs “to be”, “to belong” and “to become” within the context of life quality. 5. The development of the criteria and indicators of life quality within the context of home economics education. 6. The substantiation of the principle of life quality in the home economics education at basic school.	1. Survey of expert’s opinions on the criteria and indicators of life quality in the home economics education. 2. Survey of teachers and students on the inclusion of the criteria of life quality into the home economics education. 3. Evaluation of results. 4. The improvement of the author’s programme in home economics at basic school level by introducing the principle of life quality. 5. The beginning of the testing of the author’s programme at Jelgava Secondary School No.4.

Stages	Theoretical studies	Practical activities and experimental researches
Stage 3	2005-2006: More exact defining of hypothesis.	
	1. Studies of literature, how home economics education facilitates the comprehensive development of an individual. 2. Studies of literature, how the insight into the criteria of life quality facilitates the formation of an individual's need for self-realization.	1. The survey of experts' opinions for the evaluation of the author's programme. 2. The evaluation of the author's programme on the formation of pupils' need for self-realization, when the principle of life quality is introduced in the home economics education.
Stage 4	2007-2008: More exact defining of concepts, used in the Ph.D. thesis, repeated testing of hypothesis	
	Development of publications and participation in the international conferences.	1. Generalization of research results. 2. Repeated testing of hypothesis. 3. Preparation of the thesis.

Source: Author's construction

Theoretical novelty and significance of the research

1. There had been developed and substantiated the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality. It had been substantiated that the criteria and indicators of life quality may be an instrument for the development of the content of home economics subject at basic school.
2. There had been described an individual's needs "to be", "to belong", "to become" within the context of home economics education. The need "to be" is connected to the physical and mental existence of an individual, his/her need and ability to exist. The need "to belong" indicates an individual's need and ability to become a part of a community. The need "to become" emphasizes an individual's need and ability to develop; it indicates the formation of an individual's need for self-realization.
3. There had been evaluated, how the needs "to be", "to belong", "to become" could be characterized within the context of home economics education by means of the criteria and indicators of life quality.
4. There had been substantiated that the principle of life quality at basic school means the interconnection between the criteria (economical, social and mental) of life quality, the needs "to be", "to belong", "to become" and the goal, objectives, content and results of home economics education.

5. There had been substantiated that, when the principle of life quality is implemented in the home economics education at basic school, the pupils apply their knowledge and skills, understanding and meeting the needs “to be”, “to belong”, “to become”, which shows that they comprehend the life quality and develop the need for the self-realization.

Practical significance of the research

1. There had been analyzed the changes of the titles of home economics subjects, goals, objectives and content. There had been performed and summarized the research on the home economics education at basic school level from 1976 till 2006.
2. There had been evaluated mutual correspondence of the goal, objectives, content and results of the subject “Home Economics and Technologies”, as well as the mutual correspondence of the needs “to be”, “to belong”, “to become” and the criteria and indicators of life quality.
3. There had been improved and tested the author’s programme in the subject “Home Economics and Technologies” for the forms 5-9, introducing in the subject the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality.
4. The programme had been offered to the Centre for Curriculum Development and Examinations at the Ministry of Education and Science as one of the author’s programmes in the subject “Home Economics and Technologies” to be acquired in forms 5- 9.

Limitations of the research

The paper deals with the changes of the content, goals, objectives of home economics education from 1978 up to nowadays. Taking into consideration that the name of the subject at school has changed several times, the author uses the concept *home economics education*.

At basic school, the full title is *school subject “Home Economics and Technologies”*. The author of the research has used the abbreviated term *subject “Home Economics and Technologies”*.

The experimental research is related to the school subject “Home Economics and Technologies” at basic school level.

In conformity with the research objectives, the author’s programme in the home economics education at basic school level was tested within the framework of the experiment at Jelgava Secondary School No. 4 (experimental group) during several years.

In control groups pupils from Jelgava Gymnasium No 1 and Jelgava Secondary School No 4 acquired the subject according to the programme sample titled “Home Economics and Technologies for Forms 5 - 9” (2005) with

two different optional parts. They are textile technologies in Jelgava Gymnasium No 1 and wood and metal technologies in Jelgava Secondary School No 4.

From the methodological view there was performed the field experiment within the framework of the case study in the real school environment with a small number of participants, which limits the representation possibilities of data, obtained as a result of survey. As a result of the research, there were found out significant difference between the author's programme and the programmes, implemented in the control groups. In order to increase the validity of research results, there were used various information sources: expert opinions, the surveys of pupils, teachers, students and teaching staff from Latvia University of Agriculture, Jelgava City and District and Dobeles District subject related commissions of teachers, as well as the survey of the specialists from the Centre for Curriculum Development and Examinations. So triangulation was used in the study (Geske, Grīnfelds, 2006, 50).

Theses to be defended

1. Life quality within the context of home economics education is characterized by the following criteria:
 - 1) economical- meeting of an individual's existence needs;
 - 2) social- an individual's social development;
 - 3) mental- search for the meaning, goal of an individual's life.
2. The principle of life quality in the home economics at basic school level means the interconnection between the criteria (economical, social and mental) of life quality, the needs "to be", "to belong", "to become" and the aim, objectives, content and result of home economics education.
3. When the programme with the principle of life quality introduced is used for the home economics at basic school, the pupils comprehend the life quality and the needs "to be", "to belong", "to become", which are evaluated by means of the criteria and indicators of life quality.

The Content of the Ph.D. Thesis

Chapter 1 "The Concept of Life Quality in the Home Economics Education" deals with the issue of the role of the school subject in an individual's life and problem, how to perfect and apply the acquired knowledge and skills for the improvement of community and one's life.

In Latvia, within the framework of formal education, the home economics education is acquired as compulsory at basic school level, but at a secondary school level- as an option.

The themes of the home economics education are related to many spheres of everyday life, which are connected to the qualitative organization of the environment of an individual's personal life. Home economics education provides also wide range of career opportunities for the pupils at different educational stages.

Life quality is one of the keywords of the aim, set in the Standards of Elementary Education "Home Economics and Technologies" (Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006). Thus the conceptual insight into the life quality and the substantiation of its principle help to align the aim, objectives, content and result of the subject, so that the subject would be an entirety, instead of existing, in conformity with the ages and changes of traditions, mechanically compiled set of themes, where different knowledge and skills are acquired, but there is no understanding, how they are related to the individual's development.

The thesis has been developed in order to substantiate that life quality may be the principle of home economics education, relating it to the comprehension of an individual's life quality and the formation of self-realization need during the teaching/learning process, and that the principle of life quality should be applied in the home economics education.

Chapter 1.1 "The Philosophical Aspect of Life Quality" deals with the conclusions of famous philosophers and psychologists on the individual's development; the author of the paper tried to find the solutions, how to prove the hypothesis on the life quality as a principle of home economics education.

In the sense of life quality, in relation to the philosophy of life art and from the philosophical, social and biological, there had been emphasized the concepts of happiness, meaning of life and welfare. The meaning of life, as well as happiness are aggregating values (the highest criterion of the art to live), which could be achieved, if an individual has found an answer to his/her existence problems and efficiently realizes (meets) his/her needs. In the Ph.D. thesis the meaning of life is related to an individual's ability to ensure qualitative, good, happy, meaningful life: Aristotelis (1976- 1984), Frankl (1976), Frankena (1980), Fromms (1979), Jaspers (1991), Lasmane (1992, 2004, 2006), Klīve (1998), Kūle (2006). Marsels (1965), Milts (2001), Ness (2004), Platons (1968-1970), Спиноза (1957), Spensers (1902), Шопенгауер (1992), Šmids (2001), Šuvajevs (1999, 2007), Татаркевич (1981), Rubenis (1994). To acknowledge the meaning of life means to strive towards the harmony, to be free, while facilitating the free development of others: Hēgelis (1999), Lermers (Lermer, 1991, 1995), Kant (1965), Klein (2002), Milts (2001), Platons, (1968), Šuvajevs (2007), Rubenis (1994).

As a result, an individual's active, purposeful and creative activity for the development of an appropriate life quality model creates satisfaction with one's life. In home economics education it is promoted by the insight into the life quality and criteria characterizing it.

In Chapter 1.2 “The Conceptual Insight into the Life Quality and Its Criteria” the author’s presents the explanation of the concept “life quality” as one of the modern, central values in the modern highly developed society from the industrial and social point of view. The concept “life quality” is analyzed on the basis of viewpoints, expressed by the scientists in the fields of sociology and economics.

The necessity to actualize the concept “life quality” in the home economics education is also provided by the state documents and guidelines, which were issued during the last years and where the main problem raised was the question, how to ensure the corresponding quality of an individual’s life (Бобков, 2005).

The explanation of life quality comprises the categories of economy, health, education, and ethics. The chapter deals with the conceptions of life quality, as developed by the scientists from various countries (USA, Denmark, Russia, China, Finland, Germany, Sweden and Latvia).

The sociological research and survey, performed in Latvia in 2005- 2006 (Bela, Tisenkopfs, 2006) show significant aspects of the population’s assessment concerning the life quality and the fact that lack of knowledge and/or skills become the factors, decreasing the life quality of a part of Latvia’s population. The facts show that the home economics education is related to issues, important for the population, substantiates the necessity to gain insight into the life quality and, in this context, it is possible to view all the themes, identified in the standards of the school subject for the basic school level. The situation nowadays and the opinion, expressed by the population of Latvia (in conformity with the results of the survey) actualize the necessity to consider the content, aim and objectives of the school subject “Home Economics and Technologies” within context of life quality, paying particular attention to the pupils’ ability to plan and organize personal household independently, the development of their capacity and to their ability to take upon themselves management, planning and improvement of their lives.

The research shows that the quality is determined by an individual’s needs: Capfs (1983), Бестужев- Лада (1978), Kinslejs (2000), Райзберг (1994), Steigens (1993), Сухов (2004), Ван Гиг (1981). They can be expressed by the following criteria (Table 2):

- 1) **Economical-** characterizes living standard and ensures meeting of an individual’s needs;
- 2) **Social-** oriented towards an individual’s development, integration into the society and safety;
- 3) **Mental-** forms the individual’s goal (meaning) of life.

Table 2

The Criteria and Indicators of Life Quality

Economical	Social	Mental
<i>Oriented towards the ensuring of human existence</i>	<i>Oriented towards the individual's development, integration into society and safety</i>	<i>Oriented towards the individual's goal in life (meaning of individual's life)</i>
availability of resources, goods and services	living standard	ideals
	living conditions	values
correlation of working hours and leisure time	life style	insight into the beautiful
living and working conditions	arranged life	moral awareness
employment	conduct	mental health
income (including, wages)	education	way of life
	systems of social group values	meaning of life
environment	social activity	freedom
sustainability	experience	self-confidence
safety, comfort	safety, affiliation	self-expression, creativity
physical health	physical and mental health	sense of happiness

Source: Author's construction

The life quality depends on an individual's creative approach to life, capacity and practical activities (Bela, Tisenkopfs, 2006). When characterizing it, we should take into account the entirety of both factors creating objective and subjective welfare: Glatzer, Zapf (1984), Košelevs, Zaharčenko (1992), Cyóóero (1994). Diener, Biswas- Diener (2000), Grovs, Ruffs (1989), Mc Gregor, Goldsmith (1998), Gelbreits (1970), Tisenkopfs (2005), because *the harmony of an individual manifests as the balance of material and mental needs, the coherence of an individual's abilities and interests, the correspondence of an individual's character and other qualities to the requirements set by the society* (Stola, 2001). Subjective sense on the life quality is related to the system of mental values and cannot be separated from the goals an individual sets for himself/ herself. It means not only the satisfaction with one's personal life, but also with one's status in the society, country, world.

Part 2 "The Formation of a Personality Needs in the Context of Life Quality" emphasizes the necessity to ensure an opportunity for a pupil to perfect his/her individuality, enrich experience, improve skills, regardless the fact, which school subject the pupil acquires. By means of one's knowledge and experience, the criteria of values orientation, an individual achieves his/her

main objectives and goals in life- meets his/her needs through purposeful activities, thus facilitating the quality of his/her personal life and society's welfare.

In Chapter 2.1 "Life Quality in Relation to the Insight into the Needs of a Personality" the author has considered the theoretical viewpoints of the scientists in the fields of philosophy and ethics, sociology and economics. The viewpoints present the conclusion that an individual's ability to meet his/her needs and to achieve the goals, the ability to balance the material and mental needs indicate the life quality.

Needs are one of the most significant facilitators of an individual's development and manifest in the goals of his/ her activities (Prets, 2000) according to his/her cultural and educational level (Vigotskis, 1931). They form the basis for an individual's inner need for the material, social, cultural and other values: Maslow (1954), Леонтьев (2004), Рубинштейн, (1957), Петровский (1979) and indicate the individual's progress. When an individual becomes aware of what he/she wants to be, there emerges the necessity to achieve certain goal (Rotter, 1975), which an individual implements by means of one's own volitional exertion: Spinoza (1957), Bandura (1982); through active performance: Петровский (1979), Božoviča (1968), Леонтьев (2004); in the process of an individual's self- realization: Ärendte (2000), Maslow (1954), a.o. This facilitates an individual's development and welfare. Meeting of one's needs means also to achieve the state of satisfaction, when acquiring new knowledge, skills and techniques.

Psychologists, philosophers and pedagogues: Allardt (1993) Vorobjovs (2002), Ядов (1975), Kant (1965), Heidegers (1927), Hegel (1999), Петровский (1982), Mamardašvili (1994), Арендт (2000), Schweitzer (1995), Broks (2005), Zhang Huajing (2005), Šmids (2001), Kūle (2006) and Šuvajevs (2007), as well as the research performed at the University of Toronto point out that **within the context of life quality three groups of needs are significant for an individual's development**: "to be", "to belong" and "to become". Each group of needs is characterized by the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality (Table 1). Group 1- "to be" - indicates the physical and mental existence of an individual- an individual's need and ability to exist. Group 2- "to belong"- indicates an individual's need and ability to become a part of a community. Group 3- "to become"- indicates an individual's need and ability to develop, the awareness of his/her possibilities, the achievement of his/her set goals in the context of life quality, the formation of an individual's need for self-realization. When gaining the insight into the meeting of the needs "to be", "to belong" and "to become" in the home economics education, the pupil also gains comprehension of life quality.

In Chapter 2.2 "The Peculiarities of the Formation of Need for Self-realization in the Teaching/Learning Process of Home Economics" the author presents the explanation of the concepts "self-realization" and "self-

actualization". The research is based on the principles of humanistic pedagogy, where the main and most significant for an individual's life is considered to be the development of an individual and his/her creative abilities, existing in present and awareness of future, the realization of his/ her opportunities: Olports (1936, 2002), Maslow (1977), Rodgers (1951), the unity of mental and physical aspects for an individual's development, pointing out that an individual perfects oneself eternally under the changing life situations: Spinoza (1927), Aristotelis (1925), Fromms (1993), Heidegers, Huserls (2002), Jungs (1994), Marsels (1965).

Each individual develops in the interaction with the community, and this development is an ongoing process, where the highest level is self-realization. Self-realization of an individual, according to: Aristotelis (1925), Rodžers (1993), Olports (1961, 2002), Jungs (1994) Freids (1991), Goldšteins (1963), Kons (1982), Levins (1926), Выготский (1931/ 2004), Маслоу (1999), Платонов (1977), Asmolovs (1979), Мясичев (1957), Kandibovičs (1976), Зобов, Келасьев (2000), Leitess (1960), Garleja (2003), Goldstein (1940), Dauge (1928), Students (1998) Salīte (1998), Linde (2003), Špona, Čehlova (2004), manifests in the social (social relations and functions, rights, responsibilities) and mental qualities of life (ethical norms and values understanding, aesthetics), conscintious and creative activities. An individual accepts and carries the independently made decision in conformity with his/her ideals and values. In the majority of scientific sources, the concept "self-actualization" is viewed similar to the concept "self- realization". Self-realization is the highest level of an individual's development (Maslovs, 1971, 1999). **Self- realization is not only an ongoing individual's developmental process, but also the achievement of practical results in any sphere of activities: studies, social and mental sphere:** Maslovs (1971, 1999), Petrovskis (1992) Linde (2003).

In home economics education, the formation of an individual's need for self-expression is characterized by indications, showing that the pupil is aware of and able to:

- progress towards the set goal, starting from the planning and until the achievement of the aim,
- sense the self- esteem, positive feeling; he/she is satisfied with his/her life (has achievements, success),
- be on active position of life;
- search for one's own "I",
- be free in choice (making logical decisions, solving problems, overcoming obstacles and difficulties),
- creativity.

During the teaching/learning process, the formation of a pupil's need for self-realization takes place in connection with the environmental conditions as a conscious self-development and discovery of one's individual abilities, which

manifests as an insight into the meaning of life, freedom of choice, creative activities, using the provided opportunities and meeting one's needs and achieving the desired for the organization of one's personal life. The above mentioned indications of the formation of self-realization need are a part of the criteria and indicators of life quality. Therefore, when developing the insight into the criteria and indicators of life quality, simultaneously takes place the formation of self-realization need.

In the home economics education, the formation of self-realization need may form by means of specially developed educational programme, the content, goal, objectives and results of which facilitate the formation of self-realization need.

Chapter 2.3 "Insight into the Socialization and Cultural Values within the Home Economics Education" deals with the concepts "socialization" and "acquisition of culture" and how, in the home economics education, it is possible to implement the state-level social project- the quality of an individual's life, its improvement, the possibility to have success and to become a happy person.

Socialization should be understood as the process of an individuality's formation and development, an individual becoming a member of the society: Выготский (1983, 2002, 2003), Durkheims, 1907, Child (1954), Hurrelmans, 1986, 1991). The main function of culture acquisition is the development of an individual of a cultural being: Выготский (1931/ 2004), Zepa, Zobena (1999), Zeile, (1979), Olports (2002), Rokeach (1968), Likona (2000), Klīve (1998), Milts (1985, 2000), a.o. The important facilitators of an individual's development are nature, social life, culture and the highest spiritual values, which encompass the spheres of human life and activities, and are the components of home economics education.

When a human being strives for the progressive changes, searching for and achieving through his/her activity the particular goal of life- according to Plato (1968) the true, good and beauty, according to Kant (1965), the clarity about oneself and one's world- he/ she draws new conclusions, his/her moral development takes place: Бердяев (1990), Bronfenbrenners (1981), Geidžs, Berliners (2001), Hansmann, Marotzki (1989), Heidegers (1962), Pārsons, Toinbijs (1946,1980), Peukerts (1998), Шацкий (1963), Беляева (1983), Ярославцева (1991) Mežujevs (2003), Solovjovs (2004), Buceniece (1999), Vorobjovs (2000).

Basic education is a particularly significant stage of an individual's life, because during this period of time, the preparation for the life activities takes place. This process is characterized also by the acquisition of social skills at school (this cannot be achieved only in a family). The content of social skills is determined by the traditions and habits of the particular community, which is also a part of home economics education.

When developing the understanding, how an individual influences the community and how he/she is influenced by the processes taking place in the community, how an individual can improve his/ her life environment, the pupil should gain an insight into the changes of processes, which take place at home and in the community (living and working conditions), how the decisions made in the household influence an individual and the community on the whole, the pupil's life opportunities at present and in future.

Home economics education at school is enriched by the experience obtained in a family. The same is related to knowledge and skills regarding the qualitative organization of one's life environment, because social and co-operation skills enable an individual to become a member of the community. Besides, the pupil should acquire the society's culture, social norms, traditions, values, conduct skills.

Alongside with the increase of an individual's personal responsibility for his/her life, there had been emphasized the corresponding values, which facilitate the development of spiritual and social harmony (Маслоу, 1999). According to Belayeva (Беляева, 1983), an individual develops him/herself and the society, because the process of an individual's development manifests as the fulfillment of life's main objectives and goals. The active performance of an individual results in self-realization (Беляева, 1983). Social readiness for self-realization comprises moral, civic viewpoint (management of responsibility, norms and laws, ability to form the personal attitude towards the circumstances), the ability of emotional closeness during the communication, independence from other views (the individual's identity is formed and strengthened). The task of a developed society is to facilitate the development of an individual, so the he/she would strive for self-realization in various spheres of life (in the professional, social, in a family, concerning the maintaining of healthy way of life, spending of leisure time and having rest) (Электронное научное издание, 2008).

The pupils gain insight on the socialization and cultural values in home economics education, if they:

- acquire social and co-operation skills, assessing the situation and choosing the adequate forms of conduct, aligning their personal goals with the society's goals (in a family, school, social places) and on this basis arrange their social and personal life;
- learn to establish positive interrelations;
- acquire the types of activities and relations created by the society (manual and handicraft, customs, etiquette, habits, the way the people dress, table manners, the way the people arrange their homes and surrounding area);
- understand, search for the meaning of life, strive for the qualitative life and enjoying it (creative self- expression, spending of leisure time), etc.;

- have moral, civic viewpoint, become members of the society;
- understand the necessity to inherit and preserve the spiritual, cultural values, which had been acquired by mankind within the process of historical development (takes care of cultural monuments, artistic property, preservation of traditions), etc.

Chapter 3 “The Principle of Life Quality in the Home Economics Education at Basic School” deals with the evaluation of the content of subject “Home Economics and Technologies”, its conformity with the modern, future-oriented, corresponding to pupils’ needs and interests education; there had been substantiated the necessity to set the life quality as the principle of home economics education.

In Chapter 3.1 “The Principles of Humanistic Pedagogy in the Home Economics Education” the author considers the conformity of the conceptual approach of humanistic pedagogy to the goals, objectives, content and results to be achieved in the study process in the school subjects at basic school level, including the subject “Home Economics and Technologies”, as well as to the pedagogical principles, which should be applied to achieve the results. The representatives of humanistic pedagogy emphasize the development of an individual within the process of social and cultural activity (Chapter 2.3) or culturalization and socialization as the pedagogical functions (Jurgena, 2000). The characteristic feature of this activity is a human ability to model his/her world. According to Geulen (Geulen, 1980), a human being acts as an individual, who should find in him/herself the strength and ability to act forever and in the field of new problems.

In humanistic pedagogy there are emphasized pupil’s needs and motivation: Gage, Berliner (1991), Maslow (1954) a. o. In the home economics education within the context of life quality they manifest as the needs “to be”, “to belong”, “to become”; there is also emphasized pupil’s all-around emotional and intellectual development, thus facilitating the social and economical competence: Амонашвили (2001), Beļickis (2000), Bronfenbrenners (Gudjons, 1998), Henz (1991), Alijevs (2005); the development of a human thinking: Huitt (1997), Вернадский (2001), Толстой (1996), Амонашвили (2001), Maslow (1954), which is related to the meaning, goals of life, the awareness of and responsibility for the future, the goal, performance environment, self-confidence, self-reflection and experience. In the home economics education it is facilitated by the insight into the criteria of life quality: economical, social and mental.

The representatives of humanistic pedagogy emphasize the active and creative pupil’s performance in order to understand and further use the results of studies: Rone (2000) Вентцель (1999), Gage, Berliner (1991), Амонашвили (2001).

The observing of the principles of humanistic pedagogy is one of the means to achieve the goal of home economics education (Noteikumi par valsts

standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem, 2006) at basic school and corresponds to the criteria and indicators, characterizing the life quality Individual's all- around development (emotional, intellectual, social).

- Individual's freedom, morality, autonomy.
- The need for self- realization- active and creative performance for the achievement of set goals, which is not getting ready for life but living it.
- Reflection as a self- evaluation and responsibility for one's actions; the application of experience.
- The facilitation of the motivation of personal emotional experience and positive feelings within the teaching/learning process.
- Insight into one's needs, interests, goals.
- Facilitation of the interest on the research, socialization and cultural processes.
- Understanding and further application of study results.

When implementing the principles of humanistic pedagogy in the home economics education, there is emphasized the all-around development of an individual up to the ability of self- realization: Maslow (1954), Gage, Berliner (1991), Амонашвили (2001) a. o. The research enables to draw a conclusion that the keyword of home economics education is life quality, which, with its criteria (economical, social and mental) and indicators, is a means for the designing of the content of the school subject at basic school level. Thus it is possible to ensure the unity of the content of home economics (which as the basic idea connects both components of the subject- home economics and technologies, and all themes); there is formed the mutual correspondence of the aim, objectives, content and results (assessment) of the home economics subject.

Chapter 3.2 "The Specificity of Home Economics Education Programmes in Latvia" deals with the change of the titles, aims, objectives and content of home economics education programmes from 1986 up to nowadays. The home economics education has significantly changed from the acquisition of a simple, practical, narrow specification profession to the conscious, all- around development of a pupil's individuality. "Home Economics and Technologies" nowadays is a complicated school subject with varied trends of activities and technologies, where the knowledge and skills, acquired in other subjects, are tested and applied. It is the only subject at an elementary school, where, while implementing the standard, at least 75% of the time, allocated for the study process, should be spent for the acquisition of skills and the obtaining of experience, how to perform practical activities.

In Latvia, unlike in other countries, "Home Economics and Technologies" is an integrated subject, consisting of two parts: home economics and technologies. Similarly the acquisition of home economics education at basic

school is organized also in Lithuania and Estonia. The part of home economics covers issues regarding the environment of a human life, way of life, financial provision, food, clothing, traditions and culture. In the part of technologies the pupils acquire various technologies- needlework and handicraft, and get acquainted with the possibilities to use resources, materials and special equipment related to the technologies. Both parts have a common goal: to improve the environment of one's life, by making things, useful in the household (including clothes), and at the same time- by finding an opportunity for the individual's creative self- expression. Such content of the subject is developed on the basis of old Latvian traditions, as well as on the economical situation in the country, when the manual and handicraft skills in the fields of crafts might be useful for pupils in the future, for the creative self-expression, stabilization of one's own material situation, for the individual business activities. However, when combining two parts- home economics and technologies, which abroad are separate subjects, we face the problem of finding the educational principle, uniting both parts.

The leading specialists Piorkowsky (2003), Richarz (2004), Schweitzer (2006), Thiele-Witting (2003) characterize home economics as an interdisciplinary, system of economic, social and cultural disciplines, which influences the development of all society, emphasizing the life quality. International Federation for Home Economics (2005) has emphasized the practical application of technologies for the achievement of the higher welfare level of an individual, a family and all the society, as well as the necessity to develop the personal home economics, substantiating its role in the life of every individual, for the improvement of his/her life quality, in solving the urgent social and family developmental problems at all levels, in the projects and innovative programmes. Therefore the problems to be solved in the home economics education at all levels are related to the development of an individual's strategy for actions in order he/she could live today and tomorrow the life he/she deserves. When the principle of life quality is implemented at basic school level in the subject "Home Economics and Technologies", the acquired knowledge and skills ensure an opportunity to become aware of one's needs and goals, to achieve them according to the developed strategy and an individual's interests. Besides, the pupil can perfect his/her knowledge and skills at a secondary school level at the subject "Household" and further- according to the chosen career of a home economics teacher.

In Chapter 3.3 "The Insight into the Criteria of Life Quality in the Home Economics Education at an Elementary School" the author has described and substantiated the introduction of the criteria and indicators of life quality in the goal, content and results of the subject "Home Economics and Technologies", thus improving the author's programme for grades.

Research shows that the criteria of life quality: economical, social and mental, viewed from the philosophical, economical and psychological aspects, reflect an individual's awareness of needs, the attempts to achieve the set goals.

Economical and social criterion

As a result of the research, it was concluded that the economical criterion is oriented towards the ensuring of an individual's existence, but the social- towards the individual's development, integration into the society and safety. Both criteria and their characteristic indicators are closely interrelated.

In the home economics education they manifest as a skill to manage successfully the performance of tasks to be fulfilled in the personal household, conditions, resources and their amount, the harmonization of one's knowledge, skills and possibilities with the values and norms, goals of life, creating motivation, being ready to implement one's plans, which allow to maintain the health and to improve one's living conditions, to make more easy to live, solve the problems related to the finance and time management, the skill to adjust to different everyday situation (Kettschau, 2003, Bertsch, 2003).

Social and mental criterion

The home economics education addresses also such specific issues as a way of life, forms of co-habiting, which in reality depend from the cultural, material and intangible values of a particular society. At the same time the home economics education is a precondition for the choice of a profession. The changing situation in the labor market, limitations of social guarantees, safety of living conditions at home demand more flexibility, when searching for the employment, mobility and the ability to undergo retraining process, the harmonization and management of paid (professional) employment and household duties.

The compulsory curriculum, defined in the standards of elementary education, the requirements set regarding the acquisition of each theme are narrow and specific. There is no principle in the sample programme of the Centre for Curriculum Development and Examinations at the Ministry of Education and Science, which would unite the aim, objectives and the themes included into the content of the school subject. The aim of the subject does not define the answers to the questions: Why is it necessary to study so many themes? What unites these themes? The definition- *the necessity to develop the understanding about the conditions of the safety and quality of life environment*, does not provide the answer to the question: why?; and it is impossible to see in the sample programme, how to meet the requirements provided by the standards. The described research shows that the life quality can be used as a keyword of the subject content, but its criteria and indicators can be the means to develop the content of home economics, to realize through certain activities, substantiating the topicality of the home economics education at a modern school. This could be used to develop the author's programmes for

forms 5-9, reflecting in the content the development of understanding and the result to be achieved- the comprehension of life quality.

After the specification of the criteria and indicators of life quality (Table 2), they were related to the themes, included into the elementary education standard “Home Economics and Technologies”, and to the requirements concerning their acquisition as a result (knowledge, skills), and there was developed the summarizing Table 3.

Table 3

The Correspondence of Results to be Acquired in the Subject “Home Economics and Technologies” to the Themes, the Criteria and Indicators of Life Quality

Criteria of life quality	Indicators of life quality	Results (knowledge, skills)	Themes
Economical — oriented towards the material — the ensuring of an individual's existence	employment	meeting of an individual's basic needs, connection between the material provision and economical activities	Home Food Clothes Finance
	remuneration		
	income		
	working and living conditions, correlation of working hours and leisure time, comfort	rational arrangement of a workplace, regime of working hours and rest periods, qualitative arrangement of home, the level of improvement, ecological home, technical sanitary situation at home, engineering communications at home, home maintenance, costs	Home Acquisition of technologies Material studies Management
	environmental safety, sustainability	quality indicators of the environment, ecological environment, role of home economics in the maintaining of environment, processing of household waste,	Home Material studies Safety
	physical health	components of physical health (way of life, daily regimen, time management, food, ecological materials)	Home Food Material studies
	availability of goods and services	resources to be used for household, possibilities to purchase, use and economize, quality and costs	Shopping Home Food

Criteria of life quality	Indicators of life quality	Results (knowledge, skills)	Themes
Social — oriented towards the individual's development, integration into the society and safety	living standard, living conditions, arranged life, experience	the provision and evaluation of the personal household, insight into the criteria and indicators of life quality, life quality as an individual's important needs and improvement opportunities, awareness of one's possibilities regarding the improvement of the quality of home environment, adequate evaluation of one's performance	Finance Material studies Home Safety
	systems of social group values, safety,	the place and role of home economics in the country's economical circulation, reproduction of human resources, insight into the social processes, their influence on the household, conscientious consumer, consumer protection	Home Shopping Finance
	social activity, affiliation	co-operation with different institutions, interrelations of household members, co-operation skills, the significance of the harmonization of family and one's desires, needs	All themes
	physical and mental health	care and responsibility for one's health, interconnection between health and career, life of full value	Food Home
Mental — oriented towards the individual's goal (meaning) of life	ideals, values, moral awareness, happiness, meaning of life, way of life	family's values orientation, respect towards the values created by others, cultural heritage (folk art, craft), the traditions of the Latvians and the people of other nationalities, home economics education and the career, qualitative spending of leisure time	All themes, deeper-Technologies Composition Applied art Traditions and culture
	freedom	decision-making, evaluation of information, acquisition of technologies	All themes
	conduct	conduct norms, etiquette concerning clothes, food, arrangement of home, observing of traditions	Table manners Home Clothes
	insight into the beautiful	aesthetical arrangement of home and the environment, unity of individuality and appearance, insight into the conditions of composition development (form, colour, style)	Home Clothes Composition
	self-expression, creativity, self-confidence	acquisition of different technologies for the individual's creative self-expression, creative application of knowledge and skills in one's independent life, adequate assessment of one's possibilities and performance	All themes

Source: Author's construction

By relating the criteria of life quality (economical, social and mental) to the needs “to be”, “to belong”, “to become” and introducing them into the content of the home economics education at basic school, it is possible to develop the comprehension of life quality (Table 4). In its turn, the comprehension of life quality may be used as the basis for the determination of knowledge and skills to be acquired as a result of home economics education.

Table 4

Insight into the Criteria of Life Quality and Meeting of the Needs “to be”, “to belong”, “to become” in the Home Economics Education at Basic School as a Result to be Achieved

Needs	Insight into the criteria of life quality and the needs	Knowledge and skills in the home economics education
To be	basic skills “who are you”: 1) physical existence- maintaining of an individual’s physical health, hygiene, food, care, appearance, and clothes; 2) psychological existence- arrangement of physical health, the self-control and evaluation of the cognition and feelings about oneself; 3) mental existence- personal values, conduct standards, ethics.	1) components of physical health- healthy way of life (food, environment at home, materials and resources for use), evaluation of the way of life, safety (environmental, safety of home and an individual); 2) the significance of home environment for the renewal of human resources, microclimate co-operation, communication, self-control; 3) values orientation, cultural environment and the individual, manifestation of behavior, possibilities of an individual’s expression.

Needs	Insight into the criteria of life quality and the needs	Knowledge and skills in the home economics education
To belong	an individual's belonging to the environment: 1) physical belonging- the interconnectedness of an individual and the physical environments, where he/ she finds himself/ herself (home, school, place of work, community); 2) social belonging- the feeling of belonging, the link between the social environment (a family, friends, neighbors, colleagues, a.o.) and the individual; 3) belonging to the society- access to the resources used by all the members of society, adequate income, social status, health care, service, the rest, employment, availability, social activities.	1) knowledge and understanding about the individual's life environment and the necessity for its qualitative improvement, relationships in a family, society, economical, careful use of resources; 2) knowledge and understanding about the essence, structure and variety of a personal household the awareness of the possibilities to improve one's life environment, the skills to solve the problems to that, importance of cultural heritage in the multicultural society, traditions, the Latvian identity, traditions; 3) the opportunities to apply the experience acquired, while studying the school subject, in everyday life, for the professional purposes, the result of an individual's work as a value, material provision as an opportunity to meet the physical and mental needs of an individual.
To become	related to the purposeful activities, performed in order to achieve one's goals, desires, plans 1) the practical "to become"- actions performed every day (domestic work, economical activities, school, volunteer organizations, meeting of social needs, providing of oneself; 2) the leisure time "to become"- activities, related to the rest, lessening of stress; 3) the developmental "to become"- activities, facilitating the preservation and perfection of knowledge and skills.	1) ability to plan and perform everyday and domestic work, to attract different resources, to use services, the skill to use creatively different materials, resources, technologies; 2) insight into the creative and qualitative organization of leisure time and rest, an individual's self- expression and creative activities, insight into the cultural values and positive attitude towards them; 3) formation and development of and individuality and self- confidence, responsible actions, rational evaluation of information, decision- making, one's personal contribution to the maintaining and alteration of life environment.

Source: Author's construction

Group 1 indicates the physical and mental existence of an individual- an individual's need and ability to exist- "to be" (insight into the maintaining of physical health, hygiene, full- value food; the appearance, clothes, conduct of an individual; the cognition and feelings about oneself, self-confidence, ability to perform the self- control and evaluation of individual values, conduct standards). Group 2- indicates an individual's need and ability to become a part of a community- "to belong" (an individual's integration into and belonging to the environment, society, (home, school, place of work, community); the link between the social environment (family, friends, neighbors, colleagues a. o.) and the individual; access to the resources used by all the members of the society; the adequate income, social status, health care, the availability of the services to be used; the rest, employment; social activities). Group 3- "to become"- indicates an individual's need and ability to develop, the formation of an individual's need for self-realization (the awareness of one's possibilities, the achievement of one's set goals in the context of life quality, relating that to the future plans, to the possibilities to lessen the stress; to the activities, facilitating the preservation and perfection of knowledge and skills, to the skills to manage the fulfillment of everyday tasks for one's provision in order to meet the social needs).

The principle of home economics education is shown in Table 5. It means that during the teaching/learning process the pupil gains the insight into the criteria and indicators of life quality. As a result, the pupil acquires knowledge and skills for meeting the needs "to be", "to belong", "to become". At the same time his/her need for self- realization is also formed.

The author's programme for forms 5- 9 was developed in conformity with the aim, objectives and themes defined for the subject "Home Economics and Technologies" (2006) of the standards of elementary school. The aim and objectives included the life quality, and the author's programme introduced the criteria and indicators of life quality, and the results to be achieved were changed accordingly.

Table 5

**The Principle of Life Quality in the Home Economics Education
at Basic School**

Needs	Knowledge and skills within the context of life quality	Criteria
To become	ability to plan and perform household activities and housework- to attract different resources, use services, ability to use different materials, resources and technologies creatively, insight into the creative and qualitative organization of leisure time and rest, individual's self- expression and creative work, insight into the cultural values and positive attitude towards them, formation and development of one's individuality and self-confidence, responsible actions, rational evaluation of information, decision-making, one's personal contribution to the maintaining and alteration of life environment	- economical - social - mental
To belong	knowledge and understanding about the individual's life environment and the necessity for its qualitative improvement, relationships in a family, society, economical, careful use of resources, knowledge and understanding about the essence, structure and variety of a personal household the awareness of the possibilities to improve one's life environment, the skills to solve the problems to that, importance of cultural heritage in the multicultural society, traditions, the Latvian identity, traditions, the opportunities to apply the experience acquired, while studying the school subject, in everyday life, for the professional purposes, the result of an individual's work as a value, material provision as an opportunity to meet the physical and mental needs of an individual	- economical - social - mental
To be	components of physical health- healthy way of life (food, environment at home, materials and resources for use), evaluation of the way of life, safety (environmental, safety of home and an individual), the significance of home environment for the renewal of human resources (microclimate) positive co- operation, communication, self- control, values orientation, cultural environment and the individual, manifestation of behavior, possibilities of an individual's expression	- economical - social - mental

Source: Author's construction

Chapter 4 “The Implementation of the Principle of Life Quality in the Subject “Home Economics and Technologies” in Forms 5- 9” deals with the

empirical description of the research. Within the empirical research, the author ascertained the situation regarding the home economics education at basic school level, identified the research aim and objectives in relation to the testing of the set hypothesis, there were chosen and substantiated the research methods. The data, obtained as a result of the research, were aggregated and evaluated as an intermediate results and final results; there were the conclusions drawn.

In Chapter 4.1 “The Substantiation of the Selection of Research Methods” the author has described the research methods and, according to the type of data, obtained within the research (measurement scale, the type of data distribution), the methods of data statistical processing. The author has described the problems under research and the research base. As the most corresponding research methods, the author chose:

- experiment (Kroplijs, Raščevska, 2004, Cohen, Manion, 1997, Robson, 1997). As a result, there was the principle of life quality introduced into the author’s programme for the subject “Home Economics and Technologies”;
- experiment (Kroplijs, Raščevska, 2004, Cohen, Manion, 1997, Robson, 1997). There was the evaluation of the author’s programme performed, established the interconnection between the development of self-realization need and the author’s programme;
- experiment, as a result of which there was identified the development of comprehension of life quality self-realization need in the subject “Home Economics and Technologies” at basic school, using three different educational programmes in the experimental group and in the control groups.

For the experiments the author used:

- survey method: Vorobjovs (2002), Geske, Grīnfelds (2006), Kristapsone (2008). By means of this method there was evaluated the content of the author’s programme and the development of pupils’ need for self-realization;
- expert method: Kristapsone (2008), Plotinskis (2001), Оплов (1999), in order to test the developed criteria and indicators of life quality and to obtain the proof that the life quality may be the principle of home economics education at basic school, as well as to evaluate the developed author’s programme related to the development of self-realization need.

Statistical processing of data:

- Kendall’s coefficient of concordance W: Kristapsone, Raščevska (2000), Бешелев (1974), used for the evaluation of the concordance of expert opinion. The data had been obtained by means of rank scale;
- variance analysis, when determining Fischer’s criterion: Vasermanis, Šķiltere (2003), Arhipova, Bāliņa (1990), Geske, Grīnfelds (2006);

- comparison of the distribution of two selected samples with U criterion: Raščevska, Kristapsone (2000)

There were identified the problems to be studied:

1. The evaluation of the theoretically developed criteria and indicators of life quality within the context of home economics education.
2. The implementation of life quality as a principle of home economics education at basic school.
3. How the insight into the life quality facilitates the development of an individual's self-realization need?

The obtained results provide the full-scale-view on the problem under the research- how the implementation of the principle of life quality in the home economics education at an elementary school might facilitate the development of an individual's self-realization need. The implementation of the principle of life quality was evaluated by the developers, executors and pupils of the subject "Home Economics and Technologies".

Chapter 4.2 "The Evaluation of the Conformity of the Principle of Life Quality to the Home Economics Education at Basic School" deals with the description and evaluation of the conformity of the principle of life quality to the home economics education at basic school. Within the research, the evaluation of the principle of life quality took place during the experiment by means of the method of expert opinion. The experts evaluated the conformity of the theoretically developed criteria and indicators of life quality to the elementary education standards of the subject "Home Economics and Technologies" (2006) and the life quality as the principle of home economics education at basic school (Table 5).

For the mathematical processing of data, the author used Kendall's coefficient of concordance W . The coefficient of concordance $W = 0.816$ shows the high level of experts' concordance. The level of significance $\alpha = 0.01$.

The evaluation of the author's programme

The aim of the research-To find out the view of respondents- teachers and students as the future teachers of home economics- on the introduction of the principle of life quality into the home economics education in relation to the needs "to be", "to belong", "to become", the understanding of which and the application of knowledge and skills facilitate the development of pupils' self-realization need.

The respondents were asked to acquaint with the author's developed entirety of knowledge and skills to be acquired, and the result to be achieved, and to evaluate them.

Table 6

**The Summary of Results in the Context of the Needs
“to be”, “to belong”, “to become”**

Answer	Students			Teachers	Total
	Year 2	Year 5	Total		
I agree	17	53	80	46	128
I agree only partially	3	15	18	2	20
I disagree	1	3	4	4	8
Total	21	88	102	51	153

Having summarized the obtained answers (Table 6), the author concludes that the respondents from all three groups positively evaluate the introduction of the criteria and indicators of life quality into the content of home economics, as well as point out it as the facilitating factor for the development of an individual and the self-realization need. Only some respondents agree partially or do not find it useful to include some issues into the content of the home economics education at basic school. The answers “I agree only partially” should be analyzed within the context of respondent’s explanation, otherwise they cannot be taken into consideration, because they could prove also that the respondent is not competent or does not want to look into the problem.

There is a proportionally significant correspondence between the answers of the 5th year students and the teachers of home economics. It could be because the majority of these students, alongside with the experience of the teacher of home economics, have obtained also richer life experience, as well as they were more critical towards the content and the usefulness of acquisition. The 2nd year students at the moment of the survey did not have the pedagogical experience, the view on the content of home economics education nowadays, its acquisition goals and objectives. Most of them based their opinion on more positive or negative experience under the influence of different factors, which they had experienced in the process of home economics education at basic school about five years ago. The 2nd year students do not agree to the introduction of the issues concerning the qualitative spending of leisure time and the development of an individual’s image into the curriculum. One of the reasons is the fact that part of the students have had negative experience due to huge and complex part of handicraft in the home economics education at basic school and due to the fact that such education was not related to the real aspects of life.

In Chapter 4.3 “The Introduction of the Principle of Life Quality in the Author’s Programme of the Subject “Home Economics and Technologies” for Forms 5- 9” the author has described and evaluated the research on the development of pupils’ self- realization need, using the author’s programme in home economics at basic school.

In the author's programme there were introduced, after the specification on the basis of expert opinion and teacher's survey, the criteria and indicators of life quality as the result of the curriculum acquisition (knowledge and skills) (table 4). The criteria and indicators of life quality are related to an individual's needs "to be", "to belong", "to become". The improvement of the author's programme was based on the research, substantiated in Chapter 2.2, that alongside with the development of an insight into the criteria and indicators of life quality there is also developed the need for self-realization.

Besides, in the author's programme there were specified the themes (table 3) and the time allocated for their acquisition. The programmes are also envisaged for the possibilities to vary and acquire modern technologies. Thanks to the use of the principle of life quality for the acquisition of content, there had been aligned the aim, objectives, content and results of the subject "Home Economics and Technologies", this linking together both parts of the subject-home economics and technologies.

For the evaluation of the author's programme, there were used the expert opinion and pupils' survey methods. During the research there was evaluated the developed author's programme, tested and accepted the set hypothesis.

The aim of the use of expert opinion method- to obtain the expert opinion on the development of self-realization need, when in the subject "Home Economics and Technologies" for forms 5- 9, for the purpose of content acquisition is used the author's programme, where the principle of life quality is introduced. The theoretical research provided an insight into the life quality (its characteristic criteria and indicators) with the indications of an individual's self-realization as the result to be achieved, when acquiring the programme. Thus the development of an individual's self-realization need takes place as a result of an introduction of the principle of life quality into the home economics education at an elementary school.

After the acquainting with the author's programme, the experts evaluated and ranked the indications of an individual's self- realization according to the frequency of their manifestation in the author's programme. The experts expressed the opinion that, as a result of the implementation of the author's programme, the pupils develop the need for self-realization.

The calculated coefficient of concordance $W = 0.675$ ($\alpha = 0.01$) shows the experts' concordance.

The experts positively evaluated the introduction of the criteria and indicators of life quality into the home economics education and that they sufficiently deep characterize the quality of life. The experts also expressed the opinion that the themes to be acquired are topical for the pupils in order they could arrange their personal life environment in future.

The author's programme was tested at Jelgava Secondary School No.4 from the fall 2003 until May 2007 concerning the acquisition of the content of

the subject “Home Economics and Technologies” for forms 5-9. After that there was the survey of pupils organized.

The aim of the survey- To find out, whether the pupils develop the insight into the life quality and the need for self- realization, if the life quality is used as the principle of home economics education (by means of specially developed author’s programme, where there are introduced the criteria and indicators of life quality.

The pupils were asked to evaluate the results of home economics education (the acquired and usable knowledge and skills). At the beginning of the research there was set the null hypothesis: **in order there would be developed the understanding about the life quality and the development of pupils’ self-realization needs would take place, there is no difference between the group, using the author’s programme (the criteria and indicators of life quality are introduced), and the groups, which do not use the author’s programme.**

For the data processing, there were two methods used: variance analysis, when determining Fischer’s criterion (Arhipova, Bāliņa, 1990, 115), and comparing of the distribution of two selected samples with U criterion (Raščevska, Kristapsone, 2000, 196). The results were registered and summarized in tables according to the number of answers. Then they were ranked according to the frequency of applied knowledge and skills, as well as the data were statistically processed by means of descriptive method.

The calculations prove that the differences in all groups are statistically significant. Therefore it is possible to reject the null hypothesis (on the similarity of two distributions).

To achieve higher level of validity, there was the repeated experiment carried out after one year- in 2008, using the same methods of data statistical processing. It was established that, as a result of the implementation of the principle of life quality, the pupils develop the understanding about the life quality and the need for self- realization. It is proved by the results, obtained during the pupils’ survey. Both variance analysis, when determining Fischer’s criterion, and the comparing of the distribution of two selected samples with U criterion show that the programme is statistically significant- it significantly influences the development of pupils’ understanding about the life quality and the need for self-realization. It is proved by the results, obtained during the pupils’ survey. Both variance analysis, when determining Fischer’s criterion, and the comparing of the distribution of two selected samples with U criterion show that the programme is statistically significant- it significantly influences the development of pupils’ understanding of the life quality and the need for self- realization:

- in the experimental group **M4** (the group of girls from form 9c of Jelgava Secondary School No 4), when acquiring the author’s programme, the development of self- realization need is more explicit

than in the control groups **Z4** and **M1**. The insight into the difference is provided by the answer medians: **in the group- M4 M_e - 7** and **in the group M1 M_e - 5.5** and **in the group Z4- M_e 3**. Similar result is obtained also during the repeated research in 2008: the answer medians: **in the group M4 M_e - 7.5** and **in the group M1 M_e - 5.5**, **in the group Z4 M_e - 3**;

- variance analysis, when determining Fischer's criterion, allows to draw the conclusion that the programme significantly influences the development of pupils' understanding of the life quality and the need for self-realization, which is more explicit in the experimental group **M4** ($\alpha = 0,05$);
- comparing of the distribution of two independent selected samples with U criterion also allow to draw the conclusion that the programme significantly influences the development of pupils' understanding about the life quality and the need for self- realization. It is more explicit in the experimental group **M4**.

Conclusions

Modern home economics education should emphasize:

- the development of insight into the mental, social and cultural values, the responsible, purposeful and creative use of material resources for the organization of personal household, for the achievement of the higher welfare level, life quality of an individual, a family and all the society;
- the development of an individual, solving the problems topical for an individual; this makes life meaningful, gives an insight, how to live according to the values and ideals for the improvement of one's life quality; it enables to develop self-confidence, individuality, to obtain the experience of creative activities and an individual's self-expression, to become aware of the use of one's abilities and the achievement of one's interests in future.

The aim, objectives and content of the basic education standard "Home Economics and Technologies" (2006) are not specified in relation to the knowledge and skills to be acquired and the development of a pupil's individuality. Therefore particularly topical is the principle, uniting the themes and serving as a guideline for the content, aim, objectives and results.

The ideas of humanistic pedagogy determine the conceptual approach to the aim, objectives, content and results of the subject "Home Economics and Technologies", as well as to the pedagogical principles, which should be applied to achieve the results. When the life quality is set as the principle for the home economics education, the insight into its characteristic criteria (economical, social, mental) and indicators unites the aim, objectives, result of

the subject acquisition, as well as the themes included into the content of the school subject, facilitates the creative application of knowledge and skills.

The life quality in the context of home economics is evaluated according to three criteria, which are characterized by the following indicators:

- 1) **economical**- characterizes living standard and ensures meeting of an individual's needs;
- 2) **social**- oriented towards an individual's development, integration into the society and safety;
- 3) **mental**- forms the individual's goal (meaning) of life.

The keyword of home economics education is life quality, which, with its criteria (economical, social and mental) and indicators, is a means for the designing of the content of the school subject at an elementary school level.

The experts positively evaluate the introduction of the criteria and indicators of life quality into the author's programme for the implementation of the principle of life quality in the home economics education. The result shows that there can be significant correspondence found in the experts' answers.

During the teaching/learning process, the formation of a pupil's need for self-realization takes place in connection with the environmental conditions as a conscious self-development and discovery of one's individual abilities, which manifests as an insight into the meaning of life, freedom of choice, creative activities, using the provided opportunities and meeting one's needs and achieving the desired for the organization of one's personal life. The indications of the formation of self-realization need are a part of the criteria and indicators of life quality.

An individual's needs within the context of life quality, in conformity with the requirements for the acquisition of the content of home economics education at an elementary school, are met by meeting the needs "to be", "to belong", "to become". The need "to be" encompasses the basic skills, which ensure the physical, psychological and mental existence of an individual. The need "to belong" indicates the fitness of an individual and the physical, social environments, an individual's belonging to the society. The need "to become" is related to the purposeful activities, performed by an individual in order to achieve his/her goals, and desires, to implement his/her plans. By relating the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality to the needs "to be", "to belong", "to become" and introducing them into the content of the home economics education at an elementary school, it is possible to facilitate the insight into the life quality.

The principle of life quality in the home economics education at an elementary school corresponds to the principles of humanistic pedagogy and expresses its sense by creating the relation between the aim, objectives, content and result, as well as comprises the unity of the criteria of life quality and the needs "to be", "to belong", "to become". As a result, there is a pupil's self-realization need developed.

Within the framework of the research, there had been the author's programme evaluated. There had been tested and accepted the set hypothesis-**implementation of the principle of life quality in home economics education at an elementary school is successful, if:**

- the aim, objectives, content and results of the subject programme correspond to the criteria (economical, social and mental) and indicators of life quality within the home economics context;
- the pupils comprehend the life quality and the needs “to be”, “to belong” and “to become”, which are evaluated by the criteria and indicators of life quality;
- the pupils develop the need for self-realization, which is proved by the application of home economics knowledge and skills during study process and in everyday life and by comprehension of the life quality, because it expresses the meaning, goal of an individual's life, the result to be achieved and manifests as a balance between moral and mental needs.

The development of the self- realization need, using the improved author's programme in the home economics education at an elementary school, is proved by pupils' comprehension of the life quality and the needs **“to be”, “to belong” and “to become”, which are evaluated by the criteria and indicators of life quality:**

- the experts' opinion is that, as a result of the implementation of author's programme, the pupils develop the need for self-realization. The results show that there can be significant correspondence found in the experts' answers ($W = 0,81$; $\alpha = 0,01$);
- the results of pupils' survey and the statistical methods of data processing — variance analysis, when determining Fischer's criterion, and comparing of the distribution of two selected samples with U criterion — allowed to draw a conclusion that in the experimental group, while acquiring the author's programme, the development of self-realization need is more explicit than in the control groups. It is established that null hypothesis may be rejected ($\alpha = 0,01$), and it may assumed that there are statistically significant differences in evaluations of programme's.

Suggestions

The topicality, content and the result of the acquisition of home economics education should be defined in conformity with the issues, determined by lack of knowledge by pupils and adults concerning the individual household management. The pupils should gain insight into the material basis of welfare, determined by the results of home work, its quality, paying special attention to

the management and ensuring of respective resources for meeting of an individual's needs.

Goals and objectives set by the International Federation for Home Economics, the documents prepared on the perspectives of the development of Latvia, as well as the recommendations of leading specialists of home economics, setting the life quality of an individual as a priority, should be taken into consideration also in home economics education in Latvia.

The principle of life quality should be used in the home economics education starting from the educational programmes of basic school up to those implemented at higher educational establishments and also in continuing education. It should be used also for the improvement of the programme for the subject "Home Economics and Technologies" for forms 5- 9. This can be achieved by introducing the criteria and indicators of life quality into the programme.

The principle of life quality and modern requirements for education determine the necessity for further studies, correction and specifying of the goals and objectives of the subject "Home Economics and Technologies". The same should be applied to the relation between the above mentioned goals and objectives, and the content, and the result.

The aim, objectives and content of the subject "Home Economics and Technologies" should be oriented towards an individual's development, taking into consideration pupils' needs.

The formation of self-realization need significantly influences the development of an individual. When implementing the programme of the subject "Home Economics and Technologies" at basic school, the insight into the meeting of the needs "to be", "to belong", "to become", the content, aim, objectives and result of the programme should facilitate the formation of the need for self-realization, which is indicated by a pupil's ability to: progress towards the set goal, starting from the planning and until the achievement of the aim; sense the self-esteem, positive feeling, satisfaction with his/her life; have an active attitude; search for his/her "I"; free choice; creativity.

Approbation of Research Results

Conclusions, drawn during the development of Ph.D. thesis, had been summarized into the scientific publications and reports. On the research, disclosed in the Ph.D. thesis, the author has scientific articles in the scientific publications, reviewed by the Latvian Council of Sciences, as well as the author has presented reports at the international scientific conferences.

Reports at the Scientific Conferences

1. Pridāne A. 2009. The Specifics of Home Economics Education in the Content of Life Quality in Latvia and Europe. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality*. 2009. gada 29.- 30. maijā. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
2. Pridāne A., Andersone I. 2009. Augstskolas un skolas sadarbība prakses organizēšanā. Referāts starptautiskajā konferencē *Sadarbība ilgtspējīgas izglītības nodrošināšanai: izglītības vadība, pētniecība, prakse, teorija* 2009. gada 27.- 29. aprīlī. LAPSA.
3. Pridāne A. Home Economics Role in Students' Progress to Self-Realization. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē "*Sabiedrība, Integrācija, Izglītība*" 2007.gada 23.- 24. februāris. Rēzekne, Rēzeknes augstskola. Pedagoģijas fakultāte, Personības socializācijas pētījumu institūts.
4. Pridāne A., Briede B. Dzīves kvalitātes kritēriji, to vieta mājturības standartā un augstskolas programmā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality* 2006. gada 27.- 28. aprīlis. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts.
5. Pridāne A. Dzīves kvalitātes kritēriji mājturībā vispārējā un augstākajā izglītībā. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Rural Environment. Education. Personality* 2006.gada 27.- 28. aprīlis. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts.
6. Pridāne A. Mājturības stunda kā darbības vide ģimenes dzīvei. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Lauku vide. Izglītība. Personība*. 2003.gada 27.- 28. marts. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
7. Pridāne A. Uz darbību orientētas mācības. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Personība. Laiks. Komunikācija*. 2001. gada 1.- 2. mats. Rēzekne, Rēzeknes augstskola.
8. Pridāne A. Mājturība priekšmeta attīstība. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Sadarbība un kompetence izglītībā*. 2000. gada 4.- 6. maijs. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
9. Pridāne A. *Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei*. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. 1999.gads. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
10. Pridāne A. 2005. Radošas darbības nozīme skolēna personības pilnveidošanā mājturības stundās. Referāts starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Domāšanas attīstība un izglītība*. 2005. gads. Rīga,

Dobeles, Latvijas asociācijas LSPA, Latvijas asociācija “Domāšanas attīstība”, Dobeles bērnu un jauniešu centrs.

11. Pridāne A. 1999. Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
12. Pridāne A. 1998. Par mājturības priekšmeta saturu. Referāts starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas*. 1998. gada februāris. Rēzekne, Rēzeknes Augstskola.
13. Pridāne A. 1998. Dažas atziņas par skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanu. Referāts starptautiskajā konferencē *Mājturības pedagoģiskās aktualitātes*. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.

Publications in the reviewed scientific issues

1. Pridāne A. 2009. The Specifics of Home Economics Education in the Content of Life Quality in Latvia and Europe. Starptautiska zinātniska konference. In: Proceedings of the International Conference *Rural Environment. Education. Personality*. No. 4. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 116.-126. lpp. ISBN 978-9984-48-002-2, (CABI full texts, Proquest, EBSCO data bases).
2. Pridāne A. 2006. Dzīves kvalitātes kritēriji, to vieta mājturības standartā un augstskolas programmā. Starptautiska zinātniska konference. In: Proceedings of the International Conference *Rural Environment. Education. Personality*, Journal of Science Education, Volume 7, 2006, Special Issue, Colombia, Bogota, pp. 53.-55. ISSN 0124- 5481, (CA, ERIC, ERA data bases).
5. Pridāne A., Briede B. 2006. Dzīves kvalitātes kritēriji mājturībā vispārējā un augstākajā izglītībā. Starptautiska zinātniska konference. In: Proceedings of the International Conference *Rural Environment. Education. Personality*, Journal of Science Education, Volume 7, 2006, Special Issue, Colombia, Bogota, pp. 56.-59. ISSN 0124- 5481, (CA, ERIC, ERA data bases).
6. Pridāne A. 2003. Mājturības stunda kā darbības vide ģimenes dzīvei. Starptautiskas zinātniskas konferences *Lauku vide. Izglītība. Personība* raksti, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte 58.-62. lpp. ISBN 9984- 596-57-5.
7. Pridāne A. 2000. Mājturība priekšmeta attīstība. Starptautiskas zinātniskas konferences *Sadarbība un kompetence izglītībā* raksti. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte 285.- 289. lpp. ISBN 9984- 596- 27- 3.

8. Pridāne A 1998. Dažas atziņas par skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanu. Starptautiskas konferences *Mājturības pedagoģiskās aktualitātes* referāti. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 101.- 102. lpp. ISBN 9984- 596- 10- 9.

Other publications

1. Pridāne A. 2007. Home Economics' Role in Students' Progress to Self-Realization. Starptautiskas zinātniskas konferences "Sabiedrība, Integrācija, Izglītība" raksti, Rēzekne, Rēzeknes augstskola. Pedagoģijas fakultāte, Personības socializācijas pētījumu institūts, pp.264.-269, ISBN 978-9984-779-41-6.
2. Pridāne A. 2005. Pašvērtējums mācībās. *Skolotājs* 1 (49), 76. lpp.
3. Pridāne A. 2005. Radošas darbības nozīme skolēna personības pilnveidošanā mājturības stundās. Starptautisko zinātnisko konferenču *Domāšanas attīstība un izglītība* raksti, Rīga: Dobeles Latvijas asociācijas LSPA, Latvijas asociācija "Domāšanas attīstība", Dobeles bērnu un jauniešu centrs, 81.- 87. lpp.
4. Pridāne A. 2001. Uz darbību orientētas mācības. Starptautiskas zinātniskas konferences *Personība. Laiks. Komunikācija* raksti, II sējums, Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 94.- 97. lpp. ISBN 9984-585-49-2.
5. Pridāne A. 2000. Starppriekšmetu saikne Mājturībā un veselības mācībā. Zinātniskās konferences *Mājturība. Skolotājs. Skolēns*, Rīga, SAC. 27.- 28. aprīlī.
6. Pridāne A. 1999. Praktisko darbu burtnīca- palīgs mācību procesa organizācijas pilnveidei. Starptautiskas zinātniski praktiskās konferences *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas* raksti, Rēzekne, Rēzeknes Augstskola, 121. lpp. ISBN 9984-585-49.
7. Pridāne A 1998. Par mājturības priekšmeta saturu. Starptautiskas zinātniski praktiskās konferences *Profesionāla pedagoga sagatavošanas problēmas* raksti, I. sējums, Rēzekne, Rēzeknes Augstskola, Pedagoģijas fakultāte, 86. lpp. ISBN 9984- 585- 98-0.

Prepared methodological aids

1. Pridāne A. 2007. Dzīves kvalitātes kritēriji un rādītāji mājturības izglītībā. Projekta *Mājturības un karjeras izglītība Latvijas laukiem Eiropas savienības kontekstā* raksti, kompaktdisks, Jelgava: LLU.
2. Pridāne A. 2006. Jaunā pamatzglītības standarta Mājturība (rokdarbi) ieviešana. Projekta *Inovatīvais un tradicionālais mūsdienī skolā* metodisks rakstu krājums "Palīgs jaunajam skolotājam" 2. daļa, Jelgava: LLU, 62. lpp.
3. Pridāne A. Pašizvērtējums kā mācību procesa sastāvdaļa. Projekta *Inovatīvais un tradicionālais mūsdienī skolā* metodisks rakstu krājums "Palīgs jaunajam skolotājam" 2. daļa, Jelgava: LLU, 88. lpp.

4. Pridāne A. 2004. Mācību līdzeklis 5.- 9. kl. Elektroierīces mūsu ikdienā.
Rīga, SIC.
5. Pridāne A. 2004. Praktiskie darbi mājturībā 7. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
6. Pridāne A. 2003. Praktiskie darbi mājturībā 9. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
7. Pridāne A. 2002. Praktiskie darbi mājturībā 6. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
8. Pridāne A. 2002. Praktiskie darbi mājturībā 8. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.
9. Pridāne A. 1999. Uzdevumu krājums mājturībā 5.- 9. klasēm, Rīga, Zvaigzne ABC.
10. Pridāne A. 1998. Praktisko darbu burtnīca mājturībā 5. klasei, Rīga, Zvaigzne ABC.

Accepted for publication

1. Pridāne A., Andersone I. 2009. Collaboration of university and school in organizing practice. Starptautiskā konference *Sadarbība ilgtspējīgas izglītības nodrošināšanai: izglītības vadība, pētniecība, prakse, teorija*. LAPSA.